

شورای عالی حوزه های علمیه قم

مدرسه علمیه حضرت فاطمه (س)

شهرستان سقز

عنوان:

آسیب شناسی فضای مجازی در زندگی امروز

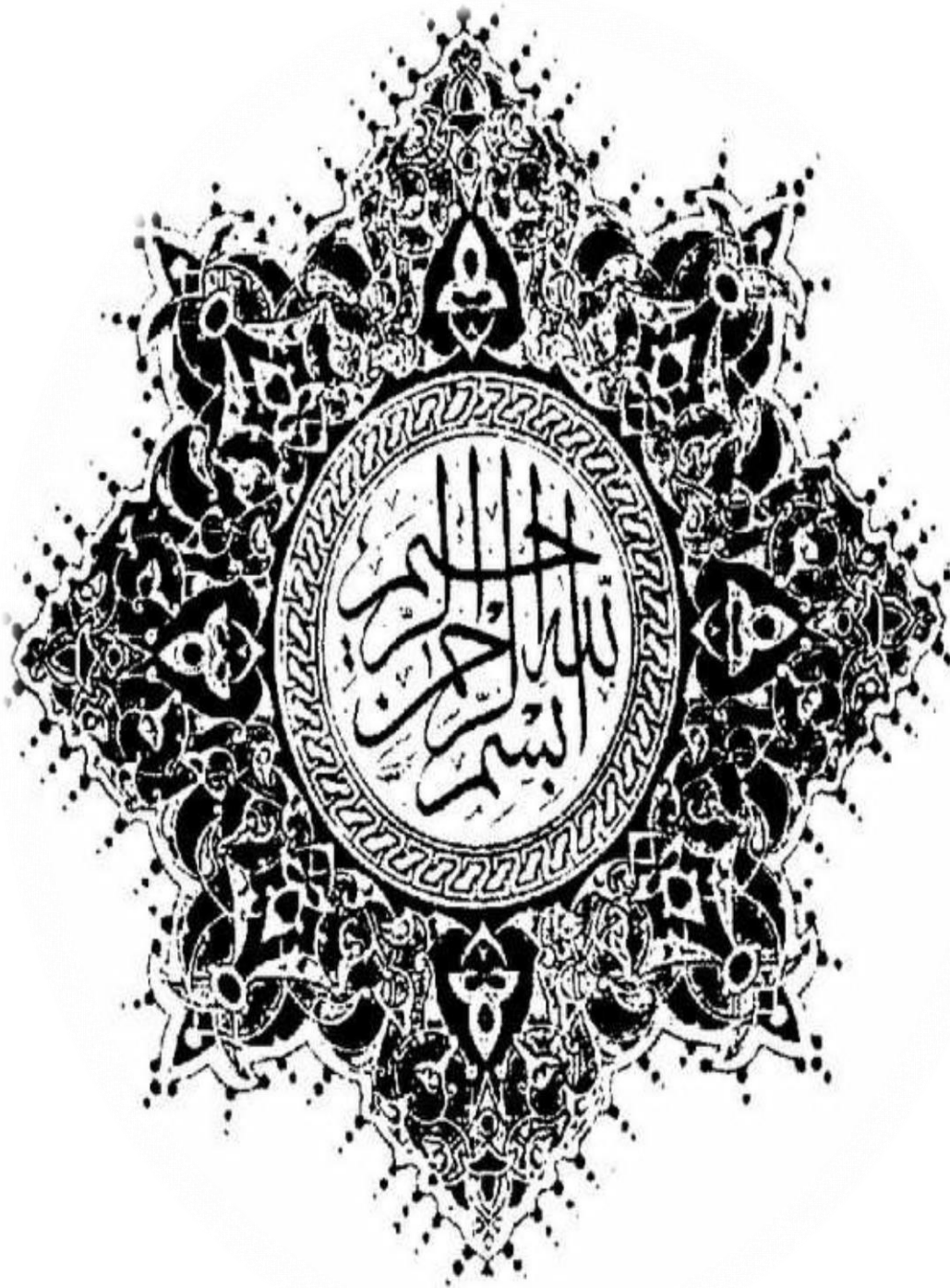
استاد راهنما:

سرکار خانم پاشایی اصل

پژوهشگر:

رقیه بخشی قشلاق

خرداد ۱۳۹۶

تحمیدیه

سپاس بیکران پروردگار یکتا را که هستی مان بخشید و به طریق علم و دانش رهنمونمان شد و به همنشینی رهروان علم و دانش مفتخرمان نمود و خوشه چینی از علم و معرفت را روزیمان ساخت.

تقدیم

برگه سبزی است تحفه درویش که تقدیم شود بر مادر پهلو شکسته و صاحب خانه مدرسه علمیه حضرت فاطمه (سلام الله علیها) و زهرای سه ساله حسین ؛ان شالله مورد قبول واقع شود.

تقدیر و تشکر

تقدیر و تشکر می کنم از مدیریت محترم مدرسه ی حضرت فاطمه (سلام الله علیها) سرکار خانم خدیجه عبدی و همچنین راهنمایی های بی دریغ استاد راهنمای محترم خانم معصومه پاشایی و نیز همکاری معاونت محترم پژوهشی خانم بی خانی و نیز همسرم آقای سلیمان مرادزاده که در تمام مراحل و جمع آوری مطالب بنده را یاری کرده اند و تمامی دوستان و عزیزانی که بنده را در این امر یاری کردند

چکیده

ظهور تکنولوژی های نوین ارتباطی در عصر حاضر به همراه تحولاتی که در فضای مجازی بوجود آمده است، بسیاری از کارکردهای خانواده ها را دچار اختلال کرده است. درمباحث آسیب شناختی نهاد خانواده، یکی از محورهای مهم بررسی آسیب های ناشی از تحولات خانواده است. تحولاتی که خود منشأ بروز دگرگونی هایی عمیق و اساسی در نوع روابط و ارزش های خانوادگی می باشند، بسیاری از این تحولات و دگرگونی ها از بیرون بر خانواده تحمیل می شود. از زمانی که

اینترنت وارد فضای زندگی انسان شده تا به امروز، علی رغم تمام محاسن و مزایای آن یکسری دغدغه ها و نگرانی هایی را برای خانواده ها تحمیل نموده است موضوعی که در تمام جوامع موضوعیت داشته و محدود به جامعه و یا اقلیتی خاص نمی شود. به دلیل ویژگی های خاص فضای مجازی ونو بودن این پدیده، بسیاری از والدین فرصت، امکان و یا توان کافی برای شناخت دقیق این فضا و کاربردهای آن را به دست نیاورده اند و عدم آشنایی مناسب آنها با این فضا و در مقابل استفاده روزمره نوجوانان و جوانان و حتی کودکان از این فضا باعث شده است که یک فضای محرمانه و خصوصی در داخل خانه برای فرزندان ایجاد شود و آنها بدون دغدغه و بدون احساس وجود ناظر بیرونی به سایت های مختلف در این فضا دسترسی یافته و بعضاً به دلیل ویژگی های سنی و شخصیتی و کنجکاوی های خود متأثر از فضاهای ناسالم موجود در اینترنت گردند.

کلید واژه ها:

آسیب اجتماعی، خانواده، فضای مجازی، روابط اجتماعی

مقدمه

فضای مجازی نسل جدیدی از فضای روابط اجتماعی هستند که با اینکه عمر خیلی زیادی ندارند، توانسته اند به خوبی در زندگی مردم جا باز کنند. مردم بسیاری در سنین مختلف و از گروه های اجتماعی متفاوت در فضای مجازی کنار هم آمده اند و از فاصله های بسیار دور در دنیای واقعی، از این طریق با هم ارتباط برقرار می کنند امروزه روش های ارتباطی با دیگران از طریق اینترنت افزایش یافته است. پست الکترونیک، پیام های کوتاه، چت روم ها، وب پایگاهها و بازی ها، روش هایی برای گسترش و حفظ روابط اجتماعی شده اند. روزانه نزدیک به چهار میلیون نفر از اینترنت استفاده می کنند و یکی از کاربردهای اصلی اینترنت، برقراری ارتباط اجتماعی با دیگران است شاید عیب اصلی ارتباط های اینترنتی آن است که ارتباط در فضای مجازی، اساساً بر متن استوار است و بنابراین از نشانه های بصری و شنیداری در تعامل های رو در رو بی بهره است. امروزه خانواده ایرانی در سبب فرهنگی خود مواجه با شبکه های ماهواره ای، فضای مجازی، رسانه های مدرن و

...است که هر کدام به نوبه ی خودبخشی از فرآیند تاثیر گذاری در خانواده را هدف گرفته اند. گسترش فضای مجازی در حوزه رابطه فرزندان و والدین نیز تغییراتی بوجود آورده است که از جمله آن به کاهش ارتباط والدین با فرزندان، کاهش نقش خانواده به عنوان مرجع، شکاف نسلی به دلیل رشد تکنولوژی، از بین رفتن حریم بین فرزندان و والدین و ایستادن در برابر یکی از والدین یا هر دو را می توان نام برد در بحث ازدواج ها نیز مسائلی چون ناپایداری ازدواج ها، تغییر الگوی همسرگزینی، نداشتن مهارت هایی برای ازدواج ناتوانی والدین برای آموزش به فرزندان، افزایش روابط دختر و پسر در زمان نامزدی بدون عقد، تمایل به دریافت مهریه های سنگین، بالا رفتن سن ازدواج و ... را می توان اشاره کرد

معنا و مفهوم اینترنت

در زبان انگلیسی واژه ی Internet هنگامی که به شبکه جهانی مبتنی بر پروتکل IP اطلاق می گردد، با حرف بزرگ در اول کلمه، نوشته می شود. در رسانه ها فرهنگ عامه، گاه با اینترنت به صورت یک مقوله ی عمومی و مرسوم برخورد کرده و آن را با حرف تعریف و به صورت حروف کوچک می نگارد (the internet) در برخی منابع بزرگ نوشتن حرف اول را به دلیل اسم بودن آن جایز می دانند نه برای صفت بودن این واژه. واژه لاتین the internet چنانچه به شبکه جهانی اینترنت اشاره کند، اسم خاص است و حرف اولش با حروف بزرگ آغاز می شود (I) اگر حرف اول آن کوچک باشد می تواند بعنوان شکل کوچک شده کلمه Internetwork برداشت شود که به معنی میان شبکه است واژه «ابر» نیز بصورت استعاری، به ویژه در ادبیات رایانش ابری و نرم افزار به عنوان سرویس، برای اشاره به اینترنت به کار می رود. معمولاً در گفتگو های روز مره از دو واژه ی «وب» و «اینترنت» به اشتباه، بدون تمایز زیادی استفاده می شود اما این دو واژه معانی متفاوتی دارند اینترنت یک سامانه ی ارتباطی جهانی برای داده هاست زیر ساخت های نرم افزاری و سخت افزاری است که رایانه ها در سراسر جهان به یکدیگر متصل می سازد در مقابل وب یکی از خدماتی است که بر روی اینترنت ارائه می شود و برای ارتباط از شبکه اینترنت بهره می جوید. وب مجموعه ای از نوشته های به هم پیوسته (web page) است که به کمک ابر پیوندها و نشانی وب (URL) به یکدیگر پیوند خورده اند. وب شامل سرویس های دیگر مانند رایانامه، انتقال فایل، گروه خبری و بازی آنلاین است سرویس های یاد شده بر روی شبکه های مستقل و جدا از اینترنت نیز در دسترس هستند

وب به عنوان لایه ای در بالای اینترنت قرار گرفته و در سطح بالاتری از آن قرار دارد و بگاههای پر بازدید تر در هر کشور برای حفظ یکنواختی تجربه ی کاربری نیاز به زیر ساخت های فنی خاصی خواهند داشت و عدم وجود برخی زیرساختها یا تقاضا برای برخی خدمات وجود برخی زیر ساخت های اینترنتی را کمتر می کند به بیان دیگر اینترنت و وب با یکدیگر رابطه بر ساختی متقابل دارند.^۱

تاریخچه اینترنت

مبنای قابلیت های شبکه، وجود رایانه ها و استفاده از پردازشگرهای رمز گذار و رمزگشاست. وجود شبکه های مخابراتی که در ابتدا در قرن نوزدهم ایجاد شده بودند بنیانی مهم برای برای شکل گیری هر نوع شبکه ی الکترونیکی محسوب می شدند و این پیشرفت ها با ایجاد نظریه اطلاعات در دهه ی ۱۹۴۰ تکمیل شدند و پیشرفت علم الکترونیک به کندی پیش میرفت اقتتاح پروژه ی اسپوتنیک توسط اتحاد جماهیر شوروی زنگ خطر را برای ایالات متحده آمریکا به صدا در آورد تا با تاسیس آرپا یا مؤسسه ی پروژه های تحقیقاتی پیشرفته در سال ۱۹۵۸ (میلادی) پیشروی در زمینه فناوری پردازش اطلاعات (IPTO) را تأسیس نمود تا پروژه SAGE را که برای اولین بار سامانه های رادار سراسر کشور را با هم شبکه کرده بود پیشتر برد هدف دست یافتن به راه هایی برای پاسخ به نگرانب ارتش آمریکا درباره قابلیت مقاومت شبکه های ارتباطیشان را پاسخ دهد و به عنوان اولین اقدام رایانه هایشان را در پنتاگون ، کوه چاین و دفتر مرکزی فرماندهی راهبردی هوایی را به یکدیگر متصل سازد. جی . سی . آر لیکلایدر که از ترویج کنندگان شبکه جهانی بود به مدیریت IPTO رسید . لیکلایدر در سال ۱۹۵۰ میلادی پس از علاقمند شدن به فناوری اطلاعات از آزمایشگاه روان شناسی صدا در دانشگاه هاروارد به ام آی تی رفت. ام آی تی او در کمیته ای مشغول به خدمت شد که آزمایشگاه لینکن را تأسیس کرد و بر روی پروژه SAGE کار می کرد در سال ۱۹۵۷ میلادی او نائب رئیس شرکت بی بی ان (BBNN) شد و در آنجا بود که اولین محصول PDP_۱ را خرید و نخستین نمایش عمومی اشتراک زمانی را هدایت نمود در IPTO جانشین لیکلایدر، ایوان ساتر لند در سال ۱۹۶۵ میلادی، لارنس رابرتس را بر آن گماشت که پروژه ای را برای ایجاد یک شبکه آغاز نماید و

^۱ www.tebyan.net

رابرتس پایه این فناوری را پل باران نهاد. پل باران مطالعه جامعی را برای نیروی هوایی ایالات متحده منتشر کرده بود که در آن پیشنهاد داده بود که برای دستیابی به استحکام و مقاومت در برابر حوادث از راه گزینی بسته ی کوچک استفاده شود. رابرتس در آزمایشگاه لینکلن ام آی تی کار کرده بود که هدف اولیه از تأسیس آن پروژه SAGE بود^۱ لئو نارد کلینراک استاد دانشگاه کالیفرنیا تئوریهای زیر بنایی شبکه های بسته را در سال ۱۹۶۲ ملادی و مسیر یابی سلسله مراتبی را در سال ۱۹۶۷ ارائه کرده بود مفاهیمی که زمینه ساز گسترش اینترنت به شکل امروزی آن شدند. جانشین ساترلند، رابرت تیلور، رابرتس را قانع کرد که موفقیت های اولیه اش در زمینه ی راه گزینی بسته کوچک را گسترش دهد و بیاورد. دانشمندان ارشد IPTO^۲ در آنجا رابرتس گزارشی با نام «شبکه های رایانه ای منابع مشترک» به تیلور داد که در ژوئیه ۱۹۶۸ مورد تأیید او قرار گرفت و زمینه ساز آغاز کار آرپانت در سال بعد شد. پس از کار فراوان سرانجام در ۲۹ اکتبر ۱۹۶۹ دو گروه اوّل آنچه که بعد ها آرپانت شد به هم متصل شدند این اتصال بین مرکز سنجش شبکه کلینراک در دانشگاه مهندسی و علوم کاربردی UCLA سامانه ی NLS داگلاس انگلبرت در مؤسسه تحقیقاتی SRI International^۳ در پارک منلودر کالیفرنیا برقرار شد. سومین مکان در آرپانت مرکز ریاضیات تعاملی culler-fried^۴ در دانشگاه کالیفرنیا سانتا باربارا بود و چهارمی دپارتمان گرافیک دانشگاه یوتا بود تا پایان سال ۱۹۷۹ پانزده مکان مختلف به آرپانت جوان پیوسته بودند که پیام رشدی سریع بود آرپانت تنها یکی از اجداد اینترنت امروزی بود در تلاشی جداگانه دونالد دیویز نیز در آزمایشگاه ملی فیزیک انگلیس مفهوم راه گزینی بسته کوچک را کشف کرده بود او نخستین بار آن را در سال ۱۹۶۵ مطرح نمود کلمات بسته و راه گزینی بسته در واقع توسط او ابداع شدند و بعد ها توسط استانداردها پذیرفته و به کار گرفته شدند. دیویز همچنین یک شبکه راه گزینی بسته به نام Mark I^۵ در سال ۱۹۷۰ در انگلستان ساخته بود به دنبال نمایش موفق راه گزینی بسته در آرپانت ARPANET^۶ در سال ۱۹۷۸، اداره پست بریتانیا، DATAPAC^۷ و Telenet^۸، TRANSP^۹ با یکدیگر همکاری را برای بوجود آوردن نخستین سرویس شبکه راه گزینی بسته خود آغاز نمودند در بریتانیا این شبکه به نام سرویس بین المللی راه گزینی بسته International Packet Switched Service خوانده می شد. مجموعه شبکه های ۲۵-X از اروپا و آمریکا گسترش یافت و تا سال ۱۹۸۱ کانادا، هنگ کنگ و استرالیا را در بر گرفته

بود. راهگزینی بسته ۲۵-X را کمیته مشاوره بین المللی تلگراف و تلفن (CCITT) که امروزه به نام ITU-T خوانده میشود. حول وحوش سال ۱۹۷۶ تدوین نمود. ۲۵-X از پروتکل‌های TCP/IP مستقل بود. این پروتکل‌ها حاصل کار تجربی DARPA در آرپانت، شبکه رادیویی بسته و شبکه ماهواره ای بسته بودند^۱

معنا و مفهوم شبکه های اجتماعی

شبکه اجتماعی ساختاری اجتماعی است که از گره هایی (که عموماً فردی یا سازمانی هستند) تشکیل شده اند که توسط یک یا چند نوع خاص از وابستگی - مانند ایده ها و تبادلات مالی ، دوست ها، خویشاوندی، لینک های وب، سرایت بیماریها (اپیدمولوژی) به هم متصل اند. تحلیل شبکه های اجتماعی روابط اجتماعی را با اصطلاحات رأس و یال می نگرد. رأس ها بازیگران فردی درون شبکه ها هستند و یال ها روابط میان این بازیگران هستند انواع زیادی از یال ها می تواند میان رأس ها وجود داشته باشند نتایج مختلف بیانگر آن است که می توان از ظرفیت شبکه های اجتماعی در بسیاری از سطوح فردی و اجتماعی به منظور شناسایی مسائل و تعیین راه حل آنها، برقراری روابط اجتماعی، اداره امور تشکیلاتی، سیاستگذاری و رهنمون سازی افراد در مسیر دستیابی به اهداف نمود. در ساده ترین شکل یک شبکه ی اجتماعی نگاشتی از تمام یال های مربوط میان رأس های مورد مطالعه است. شبکه اجتماعی همچنین می تواند برای تشخیص موقعیت اجتماعی هر یک از بازیگران مورد استفاده قرار گیرد این مفاهیم غالباً در یک نمودار شبکه ی اجتماعی نشان داده می شوند که در آن نقطه ها رأس ها هستند و خط ها نشانگر یال ها.^۱

آشنایی با شبکه های اجتماعی

فضای مجازی مجال شکل گیری اجتماعات جدید از کاربران را فراهم می کند. از زمان تونس و تلاش او برای تعریف دو گونه تجمع انسانی یعنی «اجتماع» در مقابل «جامعه» به بعد همه متفکران علوم اجتماعی و فرهنگی «رو دررو بودن»، «محدویت تعداد»، و «ابتناء بر روابط عاطفی و نه روابط عقلانی را از خصائص بنیانی» اجتماع عنوان کرده است. هر

^۱ www.Teribon.ir

^۱ محمد رضا عیدی ، خیانت اینترنتی ، مجله اینترنتی شریک زندگی ، ص ۲۱ - ۲۳

چند روابط کاربران فضای مجازی رابطه ای با واسطه است و نه رو در رو بسیاری از مطالعه کنندگان اینترنت تمایل دارند از اصطلاح «اجتماع» برای اشاره به جمع کاربران استفاده کنند. در این میان تلاش های متعددی در حال انجام است تا حوزه و دامنه ی معنایی کاربرد های جدید این اصطلاح را برای اشاره به تجمعات کاربران فضای مجازی روشن سازد از جمله می توان به تلاشهای خانم شلینی ونچرلی اشاره کرد. نظرات ونچرلی در سایت USINFO^۱ ارائه شده است. او به شبکه ها و سازمانهای رسمی که به سامان بخشیدن به روابط و مقررات ارتباطی در فضای مجازی اشتغال دارند می پردازند و در ادامه به موضوع اجتماعات کاربران و خصوصیت های آنها اشاره می کند.^۱ شبکه های اجتماعی بر پایه اینترنت از قبیل فیس بوک در بین جوانان آمریکایی محبوبیت بسزایی کسب کرده اند این شبکه های اجتماعی در عین حال که فضای هایی هستند که در آنها افراد دوستان جدیدی پیدا می کنند و یا دوستان قدیمی خود را در جریان تغییرات زندگی شان قرار می دهند، مکان هایی برای تبادل نظر هستند که در آنها جوانان عقاید و نظرات خود را با هم به اشتراک می گذارند. این قابلیت که یک جوان بتواند با امثال خود در کشوره های دیگر جهان ارتباط برقرار کند باعث می شود تا این شبکه ها به مکانی تبدیل شوند که در آنها ایده های جدید معرفی می شوند و مورد بحث قرار می گیرند. استفاده از خدمات شبکه های اجتماعی روز به روز محبوبیت بیشتری پیدا می کند هم اکنون سایت های شبکه های اجتماعی بعد از پرتال های بزرگی مثل یاهو، یا ام اس ان موتورهای جستجو مثل گوگل، تبدیل به پر استفاده ترین خدمت اینترنتی شده اند. خیلی از نهاد های مختلف جهانی و اینترنتی با اهداف گوناگون که مهمترین آنها تجاری و تبلیغاتی است دست به راه اندازی شبکه های اجتماعی زده یا در صدد خرید سهام مهمترین شبکه های اجتماعی دنیا هستند؛ مثل رقابت اخیر گوگل و مایکروسافت بر سر سایت مای اسپیس و فیس بوک. در رقابت مای اسپیس، پرکاربردترین سایت شبکه اجتماعی دنیا گوگل و در رقابت بر سر فیس بوک، مایکروسافت برنده شد.^۲ ناسا هم برای جذب جوانان علاقه مند به موضوعات هوا فضا یک شبکه اجتماعی را بر پایه استانداردهای نسل آینده وب و تنظیمات سایت خود راه اندازی کرد این شبکه جدید که مای ناسا نام دارد، بخش های بسیار پیشرفته ای دارد که کاربران می توانند از طریق آنها تصاویر و تفکرات خود

^۱ مصطفی امیری، گفتمان بی مرز، نشریه میان رشته ای پیام، شماره ۹۱، ص ۴۵ - ۴۷
^۲ لیلیا تو حید نیا و صفا مهدوی، آسیب شناسی فردی و اجتماعی کاربران چت روم در ایران، ص ۵۶ - ۵۸

رادر باره ی موضوعات فضایی با سایر کاربران به اشتراک بگذارند. شبکه های اجتماعی ، بخصوص آنهایی که کاربرد های معمولی و غیر تجاری دارند مکان هایی در دنیای مجازی هستند که مردم خود را به طور خلاصه معرفی می کنند و امکان برقراری ارتباط بین خود و همفکرانشان را در زمینه های مختلف مورد علاقه فراهم می کنند البته در بعضی از این موارد مثل مای ناسا سمت وسوی اصلی این علایق مشخص است این شبکه ها روز به روز در بین مردم محبوب تر می شوند زیرا افراد برای پیدا کردن همفکران خود در موارد گوناگون تنها نیستند؛ یک دوست آرژانتینی برای تحلیل بازی های بوکاجونیورز، یک دوست مصری برای تحلیل مسائل خاورمیانه و یا یک دوست فرانسوی برای صحبت در باره فیلم های سینمایی و.... مسلماً در دنیای حقیقی هیچ گاه افراد علاقه مند، موضوعات مورد علاقه خود را به این گستردگی نمی یافتند این دلیل و شاید دلایل مشابه این ،سرویس های شبکه های را به یکی از مهمترین ارکان اینترنت در دو سه سال اخیر تبدیل کرده است.^۱

ورود اینترنت به ایران

ورود اینترنت به ایران به سال ۱۳۷۰ برمی گردد اما کاربرد این فناوری نوظهور به شکل گسترده تنها در چند سال اخیر میان عموم مردم مورد استفاده قرار گرفته است. حدود ۲۳ سال پیش یک ایرانی که کارمند دانشگاه برکلی کالیفرنیا در آمریکا بود اولین کامپیوتر را به نام «تهران» که محتوایش مطالب مربوط به ایران بود به شبکه اینترنت وصل می کند وی در سال ۷۲ نیز اولین وب سایت ایرانی را به عنوان یک پایگاه اطلاعات و منابع ایرانی در وب مستقر می کند که جزء اولین وب سایت ها و وب سرورهای خارج از اروپا محسوب می شود. اما شکل گیری اینترنت به معنای امروزی در ایران به ایجاد مرکز تحقیقات فیزیک نظری در سال ۶۸ و اقدامات این مرکز برای همکاری و ایجاد پروژههای تحقیقاتی و علمی بین دانشگاه های ایران و مؤسسات بین المللی بر می گردد در سال ۷۱ با تلاشهای صورت گرفته از سوی این مرکز تعداد کمی از دانشگاههای ایران از جمله دانشگاه صنعتی شریف و دانشگاه گیلان به اینترنت وصل شدند تا با دنیای خارج ای میل رد و بدل کنند. در آن سال ها کسی تصوّر امکان تجارت، خرید و فروش، پرداخت وجه ، آموزش و بسیاری از

^۱ لایلا تو حید نیا و صفا مهدوی ، آسیب شناسی فردی و اجتماعی کاربران چت روم در ایران ، ص ۵۶ - ۵۸

کاربردهای فعلی را بر بستر اینترنت را نداشت و تنها استفاده ای که از اینترنت صورت گرفت تبادل ای میل بود پس از این سال بود که تقریباً همه ساله اقدامات و ابداعات جدیدی بر بستر اینترنت در ایران شکل گرفت که هریک از آنها توانست مبنای استفاده افشار مختلف مردم از این پدیده قرار گیرد. ثبت دامنه ی ملی دات آی آر-IR-در سال ۷۲ یکی از اقدامات مؤثر در قلمرو اینترنت در ایرانی محسوب می شود که توانست مشخصه ای تعیین شده برای هویت ایران در فضای اینترنت شکل دهد این اقدام از سوی مرکز تحقیقات فیزیک نظری انجام شد که هنوز نیز تنها نهاد ثبت اسامی قلمرو دامنه های اینترنتی در ایران به رسمیت شناخته می شود. در همین سال اولین لیست ای میل در ایرانی که موضوعی ورزشی داشت به راه افتاد تا اولین طومار ایرانیان در شبکه اینترنت راه اندازی شود و هزاران ایرانی از سراسر جهان بتوانند در مورد اخبار و حوادث ورزشی ایران تبادل نظر کنند در سال ۷۲ اقدام مهم دیگر تدوین و انتشار نسخه فارسی مرورگر اینترنتی «موزایک» بود تا کاربران ایرانی بتوانند متن فارسی را در وب سایت ها به نمایش در آورند که پس از این اقدام محتوای روزنامه همشهری برای اولین بار به زبان فارسی وی وب قرار گرفت. مرکز تحقیقات فیزیک نظری در سال ۷۳ توسط یک مودم ۹۶۰۰ بیتی با دانشگاه وین در اتریش برای اولین بار یک لینک IP تمام وقت اینترنت برقرار کرد و در اولین فرصت حدود هجده دانشگاه و مؤسسه تحقیقاتی از طریق مرکز تحقیقات فیزیک نظری و ریاضیات به اینترنت دسترسی پیدا کردند در همین سال بود که به دنبال اتصال به اینترنت ، مؤسسه «ندا رایانه» فعالیت خود را به عنوان اولین ISP در ایران آغاز کرد. اولین مجله اینترنتی ایرانی در سال ۷۴ در وب منتشر شد و در همین سال نیز مجلس شورای اسلامی تأسیس شرکت امور ارتباطات دیتا را تحت نظر شرکت مخابرات ایران تصویب کرد تا تصدی توسعه خدمات دیتا در سطح کشور به طور انحصاری در اختیار این شرکت قرار گیرد. از دیگر اتفاقات فراموش نشدنی سال ۷۴ می توان به پخش زنده اینترنتی اولین مسابقه ی فوتبال بین ایران و عربستان در تهران توسط صدا و سیما به طور زنده در اینترنت و از طریق وب سایتی در انگلستان اشاره کرد. در سال ۷۵ طبق اعلام مؤسسات جهانی حدود ۲ هزار نفر در ایران کاربر اینترنت می شوند که با توجه به سرعت دسترسی پایین و پهنای باند چند بیت در ثانیه تنها موفق به ارسال و دریافت ای میل می شدند به گفته کارشناسان کاربرد های اینترنت در سال های اول ورود به ایران تنها مربوط به ارسال و دریافت ای میل متن در حد چند کیلو بیت می شد و برای ارسال یک عکس دو هزار کیلو بیتی کاربر

باید حدود دو ساعت زمان صرف می کرد در آن سالها بیشترین سرعت اینترنت حداکثر ۶۴ کیلو بیت در ثانیه بود. از این سال به بعد رفته رفته اینترنت نمود پر رنگ تری در جامعه ایرانی پیدا کرد به نحوی که در سال ۷۶ برای اولین بار در تاریخ انتخابات ایران، نامزد های ریاست جمهوری وب سایت های رسمی خود را منتشر کردند تا فعالیتهای تبلیغاتی شان را به خارج از ایران گسترش دهند و خبرگزاری جمهوری اسلامی ایران اخبار خود را از طریق وب سایت انتشار داد. در سال ۷۶ همچنین برای توسعه پهنای باند اینترنتی، مرکز تحقیقات فیزیک نظری و ریاضیات از طریق یک لینک جدید ۱۲۸ کیلو بیتی به ماهواره Archway در شهر میلان وصل می شود که بعد از این اتصال وضع اینترنت در دانشگاههای کشور کمی بهتر شد که چند ماه بعد ظرفیت این اتصال به نقطه اشباع رسید و در سال ۷۷ این سرعت اتصال به ۵۱۲ کیلو بیت در ثانیه ارتقاء یافت در این سال شمار مشترکان اینترنت در ایران ۵ هزار نفر تخمین زده شد و پروژه یونیکد نیز با قرار داد شورای عالی انفورماتیک و با نظارت و مدیریت فنی دانشگاه صنعتی شریف تحت عنوان فارسی وب آغاز شد که هدف آن گنجاندن کامل و جامع الفبای فارسی در استاندارد یونیکد نشر فارسی در کامپیوتر به ویژه اینترنت و وب استاندارد سازی بود تا مشکل فونت های غیر استاندارد موجود در نرم افزار های ایرانی به طور رسمی عضو کنسرسیوم یونیکد شد. آغاز اولین پدیده وبلاگ نویسی در ایران نیز به سال ۸۰ بر می گردد و اولین سرویس وبلاگ نویسی ویژه فارسی زبانان «پرشین بلاگ» در ایران آغاز به کار کرد که هدف تیم ارائه دهنده این سرویس مجانی ایجاد محیطی کاملاً فارسی از جمله متن نویس سازگار با زبان فارسی، تقویم شمسی و سیستم نظر خواهی فارسی و متمرکز کردن وبلاگ نویسان فارسی در یک سایت و در نتیجه افزایش بینندگان این وبلاگ ها است که در عرض هفت ماه نزدیک به ۲۱ هزار ایرانی برای استفاده از این سرویس ثبت نام می کنند. ایران نخستین کشور خاورمیانه است که به اینترنت وصل شد سیاوش شهشهانی استاد فیزیک دانشگاه شریف و مسئول اسبق ثبت پسوند ملی ایران در پژوهشگاه دانش های بنیادی ایران در گفت و گویی اعلام کرده که ایران اولین کشور خاورمیانه بود که به اینترنت وصل شد وی میگوید که در آن زمان بسیاری از سازمانهای خارجی از کمک به ایران خودداری کردند اما با این وجود اینترنت در ایران شکل گرفت به گفته شهشهانی اواخر سال ۱۹۹۳ میلادی پروتکل IP/ICP در ایران راه اندازی شد که امکان اتصال به شبکه اینترنت را فراهم کرد و ایران حدود یک سال بعد از دانشگاههای اروپایی به شبکه اینترنت وصل شد به گفته مسئولان فعلی وزارت

ارتباطات و فناوری اطلاعات هم اکنون ایران در بحث میزان پهنای باند اینترنت در منطقه خاورمیانه در رده های آخر قرار دارد اما از لحاظ رشد کاربران اینترنتی طی ده سال گذشته رتبه ی دوم منطقه را به خود اختصاص داده است.^۱

تاریخچه شبکه های اجتماعی

نخستین بار مفهومی با عنوان شبکه های اجتماعی اینترنتی با قالب امروزی در سال ۱۹۶۰ اولین بار در دانشگاه ایلی نویز در ایالت متحده امریکا مطرح شد. پس از آن در سال ۱۹۹۷ نخستین سایت شبکه های اجتماعی اینترنتی به آدرس SixDegrees.com راه اندازی شد. این سایت به کاربران اجازه ایجاد پروفایل داد تا آنها بتوانند لیستی از دوستانشان ایجاد کنند. البته این سایت در آن موفق نشد و بعد از سه سال متوقف شد. بعد از آن انفجار تجارت در وب سایت های اجتماعی در سال ۲۰۰۲ باعث به وجود آمدن شبکه های اجتماعی فرنداستر، اورکات و لینکداین شد و باعث شکوفایی قارچ گونه وب سایت های شبکه های اجتماعی در اینترنت شد. در سال ۲۰۰۴ سایت های شبکه های اجتماعی فرنداستر با ۷ میلیون کاربر و مای اسپیس با ۲ میلیون کاربر صاحب بیشترین کاربران در این حوزه بودند در همین سال سایت شبکه اجتماعی فیس بوک توسط مارک زورکبرگ در خوابگاه دانشگاه هاروارد راه اندازی شد. در سال ۲۰۰۶ سال گسترش روز افزون کاربران و بازدید کنندگان وب سایت های شبکه های اجتماعی بود در این سال دسترسی عمومی مردم به فیس بوک آزاد شد زیرا در دو سال قبل، این سایت تنها به صورت پایلوت در دانشگاه هاروارد استفاده می شد همچنین توییتر نیز در این سال پا به عرصه وب سایت های اجتماعی گذاشت. تعریف کلی که از شبکه های اجتماعی ارائه شده است این می باشد که شبکه های اجتماعی اینترنتی عموماً سرویس های مبتنی بر وب هستند سرویس آنلاین، پلتفرم یا سایتی محسوب می شوند که مردم در آنها می توانند نظرات، علاقه مندی ها و در یک کلام محتوا ایجاد و با دوستان و سایرین با ۲ میلیون کاربر Myspace فرنداستر با ۷ میلیون کاربر و مای اسپیس Friendster به اشتراک بگذارند. در سال ۲۰۰۴ صاحب بیشترین کاربران در حوزه شبکه های اجتماعی بودند. اکنون مای اسپیس جای خود را به فیس بوک داده است که امکانات و ویژگی های آن از تمام شبکه های اجتماعی دیگر بیشتر و به روزتر است فیس بوک در سال ۲۰۰۸ با ایجاد

^۱ سلیمه عظیمی، تاریخ ارتباطات اینترنتی، ص ۵۲- ۶۱

صفحات اصلی وب سایت خود به زبان های مختلف موجب رشد چشم گیر کاربران و کاربری سایت خود شد بعد از راه اندازی فیس بوک ابتدا اکثر دانشجویان هاروارد و بعد از آن بسیاری از دانشگاهیان ایالات متحده و حالا تمام دانشگاههای معتبر و بزرگترین شرکت های دنیا و بزرگ ترین چهره های جهانی و جمعیت بسیاری از مردم سر تا سر جهان عضو این شبکه اجتماعی هستند. در سال ۲۰۰۵ سال ظهور قوانین برای شبکه های اجتماعی بود چرا که بسیاری از اطلاعات شخصی کاربران در این سایت ها قرار می گرفت و در نتیجه باید قوانینی برای حفظ و ایجاد امنیت برای این اطلاعات ایجاد می شد در ایران مفهوم شبکه های اجتماعی به طور گسترده اورکات رواج پیدا کرد و آنقدر سریع رشد کرد که بعد از برزیل و آمریکا، ایران سومین کشور حاضر در اورکات شد.^۱

انواع شبکه های اجتماعی

۱- توئیتر : یک شبکه اجتماعی و سرویس ارائه دهنده ی میکرو بلاگ است که به کاربران اجازه می دهد تا ۱۴۰ حرف، پیام متنی را که توئییت نامیده می شود ارسال کند توئیتر در مارس ۲۰۰۶ به دست جک دورسی ایجاد و در ژوئیه ۲۰۰۶ آغاز به کار کرد این شبکه در سال ۲۰۱۲ بیش از ۱۰۰ میلیون کاربر داشت که ۳۴۰ میلیون توئییت در روز می فرستند شعار امروز توئیتر «چه چیزی در حال رخ دادن است» می باشد یکی از ویژگی های توئیتر محدود بودن به تایپ تنها ۱۴۰ کاراکتر می باشد در توئیتر افزون بر فرستادن نوشتار می توان عکس، فیلم و صدا نیز فرستاد توئیتر در لغت به معنی جیک جیک کردن است شاخه ی مرکزی آن در سانفرانسیسکو می باشد در آمد سالانه ی این شبکه در حال حاضر بیش از ۲/۲ میلیارد دلار آمریکا می باشد.^۲

۲- فیس بوک : شبکه ای است اجتماعی که در ۴ فوریه ۲۰۰۴ توسط مارک زاکربرگ به وجود آمد به کمک فیس بوک می توان به برقراری ارتباط با دوستان پرداخت و از این طریق به مبادله ی عکس، فیلم ویا پیام پرداخت فیسبوک یک صفحه مجازی است که کاربران اینترنتی در سراسر جهان می توانند به طور رایگان از آن استفاده کنند هر کاربر درفیس

^۱ روح الله سلیمانی پور، شبکه های اجتماعی فرصت ها و تهدید ها ص ۱۰- ۱۲
^۲ www.tebyan.net

بوک یک صفحه شخصی برای خود دارد که پیغام های شخصی خود را در این صفحه مشاهده می کند علاوه بر این یک صفحه عمومی برای هر کاربر وجود دارد که در آن صفحه می تواند مطالب، عکس و فیلم هایی که توسط دوستان و آشنایانش به اشتراک گذاشته شده را ببیند در آمد فیسبوک در سال ۲۰۱۶ به بیش از ۲۷/۸۳۶ میلیارد دلار آمریکا بود که از این مبلغ ۱۰ میلیارد آن سود خالص بود در حال حاضر فیس بوک بیش از ۱۷۰۰۰ کارمند دارد و شرکت هایی مانند اینستاگرام و واتس آپ نیز از زیر مجموعه های فیس بوک می باشند. فیس بوک در حال حاضر ۱/۸۶ میلیارد کاربر فعال در سراسر جهان دارد.

۳- اینستاگرام : شبکه اجتماعی اشتراک گذاری عکس و فیلم است در ابتدا این شبکه فقط برای موبایل طراحی شده بود ولی با افزایش کاربران نسخه ی رایانه ای آن نیز وارد بازار شد برای اولین بار در سال ۲۰۱۰ ب صورت رسمی برنامه اینستاگرام برای سیستم عامل آی او اس منتشر شد و در سال ۲۰۱۲ نسخه آندرویدی آن نیز وارد بازار شد و در کمتر از یک روز بیش از یک میلیون بار دانلود شد. فیس بوک در آوریل ۲۰۱۲ اینستاگرام را به مبلغ یک میلیارد دلار خریداری کرد در سال ۲۰۱۳ اینستاگرام ۲۳٪ رشد کرد و این در حالی است که فیس بوک بعنوان کمپانی مادر فقط ۳٪ رشد کرد و اگر همین رشد را ادامه دهد بزودی از فیس بوک پیشی خواهد گرفت.^۱

آسیب های اینترنت بر نسل جوان

یکی از نگرانی های مشترک والدین در همه ی جوامع نحوه استفاده دانش آموزان شان از اینترنت است. استفاده از اینترنت حتی ممکن است آثار و پیامدهای منفی بر رفتارهای جوانان و نوجوانان داشته باشد، دانش آموزان ممکن است در معرض مطالب و تصاویر خشن و غیر مجاز موجود در پایگاههای اینترنتی قرار گیرند دسترسی به چنین مطالبی ممکن است کاملاً تصادفی یا عمدی باشد عصر حاضر عصر مطبوعات، دنیای کنونی ما عصر تاخت و تاز وسایل ارتباط جمعی از جمله رادیو، تلویزیون، ماهواره، تلفن همراه و اینترنت می باشد جوان امروز دیگر محدودیت های گذشته را ندارد هر لحظه در هر کجای که باشد می تواند با هر نقطه ای از جهان که بخواهد ارتباط برقرار کند ورود به دنیای مجازی و یا به عبارت

^۱ www.nasaapajhoo.ir

بهتر زندگی در محیط های مجازی امری بدیهی به شمار می رود و از شاخصه های مهم رسانه های پست مدرن این است که به راحتی در اختیار افراد با سبک ها و هنجارهای مختلف اجتماعی قرار گرفته و این امر به مرور میزان کنترل خانواده ها و مدارس بر آموخته های نسل جدید و نیز کیفیت و جهت گیری های آموزشی و تربیتی خانواده ها، مدارس و جامعه را متأثر ساخته است بنابراین لازمه تعادل از یکسری مهارت های فنی و فناوری است^۱ تلفن همراه به عنوان ابزار نوین اطلاع رسانی علاوه بر داشتن کاربردهای گسترده در حوزه های گوناگون اطلاع رسانی، ارتباط دهی، تداوم بخشی، مفرح سازی تحریک پذیری، برخی پیامد های نامناسب اجتماعی مانند اعتیاد روانی، تزلزل ارزشها، کاهش تعاملات اجتماعی، زوال تدریجی ادبیات ملی، بلوغ زودرس بلوتوث و اس ام اس های غیر اخلاقی، به خطر افتادن امنیت شخصی را به دنبال دارد. ولی مبتکران بزرگ دنیا جدیدترین اختراعات خود را برای انسان بوجود آوردند شاید فکرش را هم نمی کردند که روزی انسان هزاره سوم از این وسایل سوء استفاده کرده و به فکر چاره ای برای رفع خطرات این اختراعات و وسایل نوین ارتباطی باشند، وسایلی که در وهله ی اول دنیای مجازی را برای انسان به ارمغان آورد. افزایش تولید وسایلی از قبیل تلفن همراه و اینترنت و ... در نهایت سهولت دسترسی سبب شد گروه های کثیری از افراد جامعه با سنین مختلف به این دنیای مجازی راه پیدا کنند به طوری که در قرن ۲۱ داشتن تلفن همراه یک کودک ۶ ساله برای کسی عجیب نیست فضای مجازی نسل جدیدی از فضای روابط اجتماعی هستند که با اینکه عمر زیادی ندارند، توانسته اند به خوبی در زندگی مردم جا باز کنند. مردم بسیاری در سنین مختلف و از گروه های اجتماعی متفاوت در فضای مجازی کنار هم آمده اند و از فاصله های بسیار دور در دنیای واقعی، از این طریق با هم ارتباط برقرار می کنند. امروزه روشهای ارتباطی با دیگران از طریق اینترنت افزایش یافته است. پست الکترونیک، پیام های کوتاه، چت روم ها و ... روشهایی برای گسترش و حفظ روابط اجتماعی شده اند شبکه های اجتماعی، نسل جدیدی از پایگاههایی هستند که این روزها در کانون توجه کاربران شبکه های جهانی اینترنت قرار گرفته اند این گونه پایگاهها بر مبنای تشکیلات آنلاین فعالیت می کنند و هر کدام دسته ای از کاربران اینترنتی با ویژگی خاص را گرد هم می آورند شبکه های اجتماعی را گونه ای از رسانه های اجتماعی می دانند که امکان دستیابی به شکل جدیدی از برقراری ارتباط و به اشتراک گذاری محتوا در اینترنت را فراهم

^۱ - مروارید اسلامی، بررسی نقش شبکه های اجتماعی و تاثیر آنها بر ابعاد مختلف زندگی، نخستین کنگره ملی فضای مجازی ۱۳۹۱ ص ۴۲-۳۴

آورده اند. اینترنت و سرویس های ارائه شده در قالب آن، در عین حال که ابزاری مفید برای کسب و تبادل اطلاعات است اما میتواند مخرب نیز باشد؛ به بیان دیگر، اینترنت ابزار قدرتمندی است که هم می تواند باعث فساد گردد و هم ابزار آموزش و تعلیم و رشد علمی، فرهنگی و اجتماعی نوجوانان و جوانان را فراهم آورد. این روزها با توجه به استقبال گسترده کاربران اینترنتی خصوصاً قشر جوان و نوجوان از شبکه های اجتماعی مجازی، بررسی مسائل مربوط به این شبکه ها جهت اتخاذ تصمیمات صحیح و برنامه ریزی دقیق توسط مسئولان فرهنگی و اجتماعی و نیز والدین، ضروری است. شبکه های اجتماعی را از جنبه های مختلف می توان مورد کنکاش و ارزیابی قرار داد. بنابراین با توجه به اینکه سلامت روانی کودکان و نوجوانان یکی از مقوله های مهم در مباحث روانشناسی و جامعه شناسی محسوب می شود همچنین با توجه به این مسأله که امروزه بسیاری از دانش آموزان در مقاطع پایین تحصیلی به تلفن همراه و اینترنت دسترسی دارند و از آن استفاده های مختلفی به عمل می آورند لذا از جمله مشکلاتی که ممکن است برای دانش آموزان که بعنوان آینده سازان جامعه در نتیجه اشتغال زیاد با تلفن همراه و اینترنت پیش بیایدافت تحصیلی و کاهش عملکرد آموزشی آنان می باشد. بررسی ها نشان داده اند که این گونه وسایل تنها تأثیر منفی بر روی تحصیل دانش آموزان ندارد و در برخی موارد به آنها در مسائل آموزشی کمک هم می کند ولی نکته قابل توجه این که تأثیر منفی آنها بر روی دانش آموزان متأسفانه بیشتر از تأثیر مثبت آن هاست تحقیقات یک مجله ی انگلیسی نشان داد که افراد بعد از اختراع اسلحه، اختراع تلفن همراه را بدترین اختراع همه زمان ها می دانند امروزه این وسائل بر نوع لباس پوشیدن و تزیین اتاق ها و حتی اخلاق دانش آموزان تأثیر گذاشته است. مثلاً وقتی وارد اتاق آنها می شویم گوئی به فضای دیگر پا گذاشته ای، در و دیوار پر است از پوستر های عجیب و غریب، عکس هیولا، شخصیت فیلم های ترسناک و گروه موسیقی غربی و ... یکی از نگرانی های مشترک والدین در همه ی جوامع نحوه استفاده دانش آموزان شان از اینترنت است. استفاده از اینترنت حتی می تواند آثار و پیامد های منفی بر رفتارهای جوانان و نوجوانان داشته باشد، دانش آموزان ممکن است در معرض مطالب و تصاویر غیر مجاز و خشن موجود در پایگاههای اینترنتی قرار گیرند دسترسی به چنین مطالبی ممکن است کاملاً تصادفی یا عمدی باشد هر دو طریق دست یابی مورد توجه متخصصان بوده است کارشناسان نسبت به صدمات جبران ناپذیری که از طریق این گونه برنامه ها به کودکان و نوجوانان می سد به ویژه ایجاد مسائلی مانند انحراف

جنسی، خشونت، اعتیاد، رفتارهای ضد اجتماعی، سست شدن مبانی خانواده، اشاعه ی جرم و جنایت در طیف وسیع، مکرراً هشدار داده اند اما این تأثیرها نیز به درستی و با روش های علمی در ایران مورد بررسی قرار نگرفته است. دانش آموزان بیش از دیگران در معرض آسیب های ناشی از کاربرد نادرست اینترنت قرار دارند تحقیقات نشان می دهد که استفاده زیاد از اینترنت با پیوند ضعیف اجتماعی مرتبط است. بر عکس کاربرانی که از اینترنت کمتر استفاده می کنند به طور قابل ملاحظه ای با والدین و دوستان شان ارتباط بیشتری دارند. رشد چشم گیر استفاده از اینترنت غیر قابل کتمان است امروزه پژوهشگران تعبیر مختلفی را از جمله اعتیاد اینترنتی، وابستگی اینترنت، اعتیاد تکنولوژیکی، کاربرد مشکل ساز اینترنت، آسیب شناسی کاربرد اینترنت، اختلال اعتیاد اینترنت به کار می برند و مطالعات گسترده ای در این زمینه در حال انجام است.^۱

علائم و پیامدهای اعتیاد به اینترنت

در بین مسائل و مشکلات روانی اجتماعی جوانان استفاده ی بیش از حد از اینترنت از موارد مهم و اساسی است که مانند تمام اعتیاد های دیگر با علائمی از قبیل اضطراب، احساس تنهایی، افسردگی، کج خلقی، ضعف اعتماد به نفس و ... همراه است این نوع اعتیاد نیز نه فقط پیامدهای روانی و اجتماعی دارد، بلکه در جنبه های جسمی، مالی، و فرهنگی نیز آسیب های زیادی را برای جوانان تحمیل می کند نبود روابط پایدار و صمیمی با دیگران، نداشتن اعتماد به نفس و به طور کلی، شکست در عرصه های گوناگون زندگی، زمینه را برای گرایش دانش آموزان به اینترنت فراهم می کند. نتایج پژوهش «یانگ» در این زمینه نشان داد یکی از دلایل مهم اعتیاد به اینترنت در افرادی که روابط عمومی کم تری دارند، به دست آوردن حمایت های اجتماعی است.^۱

^۱ اسماعیل بیابان گرد، فرزند من و رسانه، ص ۳۴- ۳۸
^۱ همان ص ۴۰-۴۲

اثرات اینترنت و گوشی تلفن همراه بر کودکان و نوجوانان

استفاده کنترل نشده از اینترنت به ویژه وقتی که با دیگر فناوری ها از قبیل تلفن همراه باشد دانش آموزان را در معرض خطر اثرات مضر آن بر تکامل فیزیکی، اجتماعی و روانی قرار می دهد که از آنها می توان به مشکلات بینایی، صدمات سیستم اسکلتی، چاقی، اثر بر مهارت های اجتماعی، مشکلات ارتباطی در خانواده و اعتیاد الکترونیکی اشاره کرد. همچنین تحقیقات جدید دانشمندان پرده از تأثیرات مخرب استفاده افراطی از اینترنت بر روی ساختار مغزی نوجوانان برداشته است، به گفته ی محققان، نوجوانانی که در استفاده از اینترنت افراط میکنند، دچار اختلال تحلیل ماده ی خاکستری مغز می شوند اختلالی که روز به روز به صورت پنهانی در حال گسترده شدن است این اختلال می تواند بر روی تمرکز و حافظه افراد تأثیر نامطلوبی به جا بگذارد. هم چنین قدرت تصمیم گیری و تعیین هدف برای زندگی نیز در این افراد دچار اختلال خواهد شد تحلیل بافت خاکستری مغز هم چنین می تواند با کاهش توانایی کاربران در جلوگیری از بروز احساسات، در آنها ناهنجاری رفتاری بوجود بیاورد.

چگونه از اینترنت صحیح استفاده کنیم؟

در صورتی که استفاده صحیح از اینترنت اثرات مثبتی دارد با رعایت نکاتی هنگام استفاده از اینترنت می توان مطمئن شد که استفاده از اینترنت زندگی دانش آموزان را در حال و آینده بهبود می بخشد از آنجایی که اینترنت در همه جای زندگی حاضر است مهم است که بفهمیم چگونه این تکنولوژی می تواند رشد و تکامل دانش آموزان را بهبود بخشد یا منحرف کند اصولاً وجود مهر و محبت در کانون خانواده به تقویت ایمان، تلقین ارزشهای اخلاقی و به وجود آمدن خود پنداری مثبت در نوجوانان کمک می کند و اثر مهمی در رفتار نوجوانان دارد، همچنین ایجاد روابط صمیمی در خانواده محیطی مناسب جهت طرح مشکلات و مسائل نوجوانان و وسیله ای مناسب برای تسکین ناراحتی های دوران بلوغ است زمانی که چنین جوی فراهم شود دیگر آن احساس تنهایی عاطفی را که دانش آموز به دنبال پرکردن آن با فضای مجازی و اینترنت و استفاده ی بیش از حد که منجر به اختلالات رفتاری در آنها شود ندارد. حوزه دانش اموزی از مهمترین حوزه های مطالعاتی است که باید توجه ویژه ای به آن داشت و مسأله امنیت دانش آموزان همواره یکی از مهمترین چالش

هاینظام آموزشی و دستگاههای مسئول برقراری نظم و امنیت به شمار می آید که گزارش های مرتبط با آن شاهی برای این ادعا می باشد.

معضلات استفاده نابجا از اینترنت و فضای مجازی

مسأله ی ورود به فضای مجازی و اینترنت از معضلات امنیتی مبتلا به دانش آموزان است که باید به آن توجه نمود. با رشد روزافزون فناوری و رسانه های فرا ملی از جمله اینترنت، ماهواره و تلفن همراه و افزایش شمار استفاده کنندگان از این رسانه های مدرن لزوم بررسی تأثیر آنها بر زندگی انسانها یکی از مقولات مهم به شمار می آید اینترنت و استفاده نا بجا از آن موجبات به وجود آمدن معضلاتی چون اعتیاد اینترنتی، دوست یابی اینترنتی و جرایم سایبری شده است. بایپچیده تر شدن روابط اجتماعی و افزایش روز افزون وسائل ارتباطی من جمله اینترنت موجب خارج شدن روابط افراد خانواده از حالت ساده چهره به چهره یا تلفنی و تغییر شکل آن در قالب شکل گیری روابط پیچیده تری به طور غیر مستقیم شده است واز آنجا که در این روابط طرفین به درستی نمی توانند هویت یکدیگر را شناسایی کنند همین امر زمینه جرائم و سوء استفاده های اینترنتی می شود. قشر دانش آموز به جهت خصوصیات روانشناختی که دارد از اثر پذیرترین گروه های جامعه به شمار می آیند، چرا که طبق آمار های موجود حدود ۲۰ درصد جمعیت کل کشور را دانش آموزان تشکیل می دهند. در جامعه ما یکی از مهمترین چالش های فرا روتضادهای فرهنگی جامعه با این ابزار و دستاوردهای حاصل از آن است در این میان بدیهی است با سرعت گرفتن رشد تکنولوژی ارتباطی و ورود این فناوری ها به کشور در عوض عدم برنامه ریزی در داخل این تضاد ها به شکل برجسته تری نمایان می شوند و آسیب بیشتری را متوجه جامعه می کنند. نبود زیر ساخت های فرهنگی لازم، می تواند چالش فراروی انتقال ارزش ها، باورها و هنجارهای ملی و مذهبی و در یک کلمه «سبک زندگی» به نسل آینده محسوب می شود. البته این تکنولوژی فرصت های بسیاری از امور را برایمان تسهیل می کند و باید اذعان داشت در دنیای امروزی نمی توان از این تکنولوژی چشم پوشی کرد لیکن این به معنای بی توجهی به ابعاد مختلف این پدیده نیست.^۱

^۱ نرگس کشتی آرای و اکرم اکبریان ، عصر مجازی و چالش های پیش رو ، اولین کنفرانس بین المللی شهروند مجازی

علل گرایش نوجوانان به اینترنت

جذب و گرایش نوجوانان به اینترنت را می توان به شرح زیر بیان کرد:

۱- **قابلیت های جذاب اینترنت:** ویژگی های جذاب اینترنت برای نوجوانان عبارتند از: **الف) وب سایت ها:** که مجموعه ای از اطلاعات، سرگرمی ها و تعامل در یک مکان منحصر به فرد را در اختیار کاربران قرار می دهد. **ب) موتور های جست و جو:** موتورهای جست و جو از منابع وب اند که می توان از آنها برای جست و جو درباره تمامی مسائل و موضوعات مورد استفاده کرد. **ج) گپ خانه ها:** سایت های خاصی اند که اجازه می دهند نوجوانان و جوانان مکالمه های آنی داشته باشند اتاق های گفتگو معمولاً بر حسب موضوع یا هدف گفتگوکننده تقسیم شده اند. **د) ارسال پیام های آنی:** نرم افزارهایی که بطور عمده نوجوانان از آن برای ارسال پیام های آنی به کسانی که دارای همان نرم افزارند، استفاده می کنند. **ه) صفحه های اطلاعات:** نرم افزاری است که اجازه می دهد نوجوانان سؤالها و اطلاعات خود را با موضوع های خاص ارسال کنند. **و) پست الکترونیک:** نرم افزاری است که توسط آن می توان پیغام های خود را به نشانی های مشخص فرستاد و یا دریافت کرد. **ز) وبلاگ ها:** وب سایت خاصی است که فرد می تواند افکار، احساسات و کارهای خود را در آن به رشته تحریری در آورد و از آن نگهداری کند.

۲- **پرکردن اوقات فراغت:** یکی از علل مصرف بالای اینترنت در میان نوجوانان و جوانان، پر کردن اوقات فراغت است، زیرا امکانات ورزشی یا تفریحی به اندازه کافی در اختیار آنان قرار ندارد. اکثر خانواده ها نیز از این امر استقبال می کنند که نوجوانان در خانه و در کنار آنها با یک کامپیوتر یا با یک گوشی تلفن همراه سرگرم باشند. غافل از اینکه در صورت استفاده نا مناسب از اینترنت، آثار منفی و مخرب آن به مراتب بیشتر از بسیاری از سرگرمی های دیگر است.

۳- **فرار از خود و ناکامی های زندگی:** اینترنت برای بسیاری از نوجوانان و جوانان پناهگاهی است که از مشکلات، دردها و رنج های خود به آن روی می آورند و به عنوان یک ابزار سرگرم کننده به آن نگاه می کنند.

۴- عدم شکل گیری هویت مطلوب در نوجوانان: وجود شکاف های اجتماعی، شکاف بین نسل ها و نیز از هم پاشیدگی تعاملات بین والدین و فرزندان، از دیگر علل گرایش نوجوانان به استفاده از اینترنت می تواند باشد.^۱

تأثیر اینترنت بر هویت

لغت نامه ی روانشناسی جامعه شناسی کولینز «هویت» را اینگونه تعریف می کند: حس شعور و استمرار (تداوم) خود که ابتدا همانطور که کودک را متفاوت از والدین و خانواده می کند، گسترش می یابد و سبب شرکت او در اجتماع می شود. هویت ترکیبی از بعدهای خیلی متفاوت است. قومیت، جنسیت، جهت یا بی جنسی، طبقه اجتماعی و اقتصادی و غیره برخی از فاکتورهایی هستند که در تعیین هویت نقش دارند و از این رو هویت در جریان تعاملی که بین افراد برقرار می شود، با موفقیت شکل می گیرد. هویت دارای سه بخش می باشد، هویت شخصی، فرهنگی و اجتماعی که هر یک تشکیل هویت فرد نقش دارند هویت شخصی که ویژگیهای فرد را تشکیل می دهد هویت اجتماعی را می توان در سطوحی مرتبط از کوچک و خاص به بزرگ و عام چون خویشاوندی، هم طایفگی، هم محلی، هم زبانی، هم شهری، هم مذهبی و... تقسیم بندی کرد و هویت فرهنگی (درک و کاربرد نمادهای فرهنگی) در پیوند با گروه ها و اجتماعات مختلف قرار می گیرند. تعاملی که در اینترنت استفاده می شود متفاوت از تعامل چهره به چهره است فاکتورهایی از قبیل کمبود علائم بصری (دیداری) و گمنامی شخص، یک شیوه تعامل کامل متفاوت از تعامل چهره به چهره را فراهم کرده است در نتیجه این احتمال هست که هویت هایی که در طول تعامل اجتماعی با موفقیت تشکیل می شوند، به وسیله تعامل آنلاین و مجازی متأثر شوند. روانشناسان در تحقیقات خود نشان دادند که اینترنت به مردم اجازه می دهد که آگاهانه و ماهرانه هویت آنلاین را کنترل کنند و هویت های جدید و متفاوتی را تجربه کنند به این ترتیب اینترنت می تواند مفید باشد چرا که این آزادی را به افراد می دهد تا هویتی را که نسبت به آن احساس بهتری دارند و کشف و انتخاب کنند. ظهور فناوری های نوین ارتباطی دگرگونی بنیادینی را در معاملات و ارتباطات انسانی ایجاد کرده است. هویتی که مدام در حال تغییر و ناپایدار است هویت افراد در اجتماعات مجازی «هویت دیجیتال» است دیگر سرزمین، زبان بومی و محلی

^۱ هما زنجانی زاده ، تأثیر اینترنت بر ارزش های خانواده ، ص ۲۱- ۳۴

کشور، فرهنگ ملی و نژاد، هویت افراد را در اجتماعات مجازی تعیین نمی کنند، بلکه منافع مقطعی، محدود، و در حوزه موضوعات مختلف افراد را دور هم جمع می کند و هویت آنها را می سازد این فناوری ها این امکان را به اشخاص می دهند در فضای مجازی برای خود فضایی شخصی و خصوصی داشته باشند و بدین ترتیب خلوت جدیدی برای خود داشته باشند. و با بهره گیری از امکانات اینترنت مانند فیس بوک و اتاق های گفت و گو شبکه ی گسترده ای از روابط میان افراد شکل می گیرد که غیر قابل کنترل و ناملموس است این امر به تدریج موجبات از هم پاشیدگی شبکه های سنتی روابط مانند همسایگان را فراهم می کند و هویت هایی ماورای جهان واقعی و محیط عینی که افراد در آن زندگی می کنند، ایجاد می کند^۱

هویت واقعی و هویت مجازی نوجوانان

در روانشناسی هویت و احساس، هویت یکی از مشخصات فرد تلقی می شود، احساس هویت عبارتند از احساسی که انسان نسبت به استمرار حیات روانی خود دارد. بنابراین از نظر روانشناسی هویت انسان دارای نوعی ثبات است. هویت زمانی پدید می آید که انسان با «غیر» مواجه شود و این «غیر» عبارت است از فرد یا جامعه ای دیگر و به قول روانشناسی نقش هایی که فرد به عهده می گیرد. هویت زمانی مطرح می شود که انسان خود را با چیز دیگر مقایسه کند به طور کلی می توان ویژگی های زیر را برای هویت قائل شد: هویت وجه تمایز بین «من» و «ما» با «دیگری» است و این تمایز در بستر جامعه شکل می گیرد؛ هویت جهت دهنده ی رفتار آدمی در زندگی روزانه اش است؛ هویت در بستر زمان و مکان تغییر می کند هویت از آنجا که امری فکری است، تابع شرایط و مقتضیات زمینه ی اجتماعی خود و گفتمان های رایج در آن قرار دارد.^۱

ابعاد هویت اجتماعی

بنابر تعریف تاجفل سه بعد را برای هویت اجتماعی می توان تصوّر کرد: آگاهی، علاقه و آمادگی برای عمل و چنان که مشخص است این سه بعد بر روی هم نگرش شخصی را تشکیل می دهند. لیکن نگرش درباره عضویت در گروه، به

^۱هما زنجانی زاده همان، ص ۵۱- ۵۳

^۱مریم رفعت جاهد، اینترنت و هویت اجتماعی، مجله جهانی رسانه، ص ۴۲- ۴۵

دیگرسخن در هویت اجتماعی سه بعد می توان سراغ کرد: نخست آگاهی بر حدودی از مشترکات گروهی است در نتیجه به همان اندازه پیشینه و خاطرات مشترک جزء عناصر هویتی محسوب می شود که برای مثال زبان و یا حدودی از نمادها و نشان ها و معانی مشترک امروز و همان اندازه که سرنوشت مشترک است بنابراین نخستین بعد هویت اجتماعی فراهم آورنده آگاهی بر حدودی از اشتراک در عقاید و ویژگی های مشترک است تا خود را «ما» بشناسیم دومین بعد هویت اجتماعی گرایش مثبت، علاقه و جذب به درون گروه است که به درستی آن را اساس هویت نیز دانسته اند، به دیگر سخن؛ هم دلی یا احساس تعلق مشترک خمیر مایه ی اصلی «ما» و فقدان حداقلی از آن به معنی اضمحلال «ما» به من ها محسوب می شود. منظور از وجه ارزشی و احساس هویت در تعریف تاجفل نیز همین علاقه و جذب به درون گروه است که با نوعی احساس تعهد «رابطه ای» همراه است که سومین بعد هویت اجتماعی را شکل می دهد چنانچه اشاره شد سومین بعد هویت اجتماعی آمادگی برای عمل در یک زمینه ی رقابتی (اگر نه خصمانه) بین گروه (طبیعتاً به نفع گروه) است و این مهم افزون بر احساس تعلق، نیازمند احساس تعهد است؛ زیرا تعهد نوعی احساس وظیفه به دیگران وفاداری به هنجارها، ارزشها، اهداف، انتظارات آنان است و چنانکه اشاره شد منشأ این تعهد (تعهد رابطه ای) چیزی نیست مگر علاقه و وابستگی و دلبستگی عاطفی. در واقع همین وابستگی عاطفی و روابط گرم است که باید اجتماع و هرگونه تعهد و احساس مسئولیت اجتماعی محسوب می شود اینترنت می تواند برای کاربران این شانس را فراهم کند که هویت

تأثیر هویت واقعی بر شکل گیری هویت مجازی

هویت مجازی در کنار هویت واقعی با توجه به شرایط جهان مجازی و نوع ساختار روابط در اجتماعات مجازی شکل می گیرد و نوجوان در ورود به جهان مجازی اقدام به تعریف خود بر اساس اقتضائات جهان مجازی می نماید البته این امر در نوجوانان مختلف، متفاوت است و در حقیقت تفاوت در هویت یابی مجازی به شرایط و مختصات هویت واقعی فرد و نوع و ساختار روابط او در جهان واقعی بستگی دارد هویت و شخصیتی که فرد در جهان واقعی و نقصان آن یا نا مطلوب بودن تعریفی که فرد از خود دارد باعث می شود که نوجوان هویت خود را در محیط مجازی تکمیل نماید یا هویتی نامطلوب برای خود ترسیم نماید. بنابراین نوع هویت مجازی که فرد در این شرایط انتخاب می کند بسته به ساختار هویت واقعی او

می باشد از این منظر، اگر هویت واقعی نوجوان شکل یافته و برای او مطلوب باشد هویت مجازی که در جهان مجازی ایجاد می نماید، کمترین فاصله را با هویت واقعی او داشته و فرد دلبستگی روانی به این هویت پیدا نخواهد کرد، در نقطه ی مقابل، هر چه هویت واقعی جوان ناقص تر و برای او نامطلوب تر باشد، فاصله بین هویت واقعی و مجازی او بیشتر خواهد شد و میزان دلبستگی روانیش به این هویت بیشتر می شود در این حالت اینترنت و جهان مجازی به جوان اجازه می دهد که روند جستجو برای هویت یابی خود را فارغ از محدودیتهای جهان واقعی انجام دهد.^۱

اعتیاد اینترنتی

بی شک رشد روز افزون اینترنت فواید و اهمیت غیر قابل انکاری دارد چندان که در دوران حاضر، نقش محوری اینترنت چنان اساسی است که بدون آن امکان برنامه ریزی، توسعه و بهره وری در زمینه های فرهنگی، اجتماعی، اجتماعی و علمی در جهان آینده امکان پذیر نخواهد بود. اینترنت به عنوان رسانه ای قوی و تکنولوژی چند رسانه ای، اکثر نیازهای بنیادین بشر را تأمین می کند و همین مسئله موجب کشش افراد برای تأمین نیازهایشان به دنیای مجازی است. تا حدی که این وابستگی تبدیل به اعتیاد آنها به این محیط می شود و نباید از پیامدهای ناگوار و مخرب آن به ویژه در زمینه های اجتماعی و فرهنگی غافل ماند. البته سخن گفتن از آسیبهای اینترنت به معنای نفی این پدیده و نگاه منفی بدان نیست بلکه واقعیت این است که اینترنت دارای کارکردهای مثبت و منفی می باشد اینترنت از فن آوری هایی نیست که بی چون چرا تحمیل شده باشد بلکه رسانه ای است که به انتخاب خود همان طور که هست، می توان از آن استفاده کرد و یا به طور کلی از آن چشم پوشید. اینترنت به مثابه یک تیر دو لبه است که با آموزش صحیح و فرهنگ سازی می توان استفاده های فراوانی از آن نمود در غیر این صورت با استفاده نا مناسب، آموزش ذغیر اصولی و عدم وجود فرهنگ کاربری، هویت اجتماعی و فردی انسان به وسیله آن از بین می رود. هم زمان با دسترسی گسترده افراد به اینترنت، شاهد نوع جدیدی از اعتیاد یعنی، اعتیاد اینترنتی هستیم که مسئله خاص عصر اطلاعات است. اعتیاد اینترنتی بهره گیری مفرط از فن آوری اینترنت است که منجر به آسیب های اجتماعی، روانشناختی تحصیلی و شغلی می شود. اعتیاد

^۱ مریم رفعت جاه، همان ص ۴۶ - ۴۸

اینترنتی به گستره وسیعی از مشکلات رفتاری و کنترل انگیزه استفاده از اینترنت اشاره دارد همانند انواع دیگر اعتیاد ، اعتیاد به اینترنت نیز با علائمی هم چون اضطراب ، افسردگی ، کج خلقی ، بی قراری ، افکار وسواسی یا خیال بافی راجع به اینترنت همراه است از طرفی در عین حال که روابط این افراد به ویژه کودکان و نوجوانان در جهان مجازی افزایش می یابد ، در مقابل ، از دامنه روابط آنان در جهان واقعی کاسته می شود ضمن آنکه احتمال لطمه دیدن عملکرد آموزشی و تحصیلی نیز وجود دارد.از جمله پیامدهایی که اعتیاد به اینترنت برای فرد معتاد به آن دارد،مثل تغییر دادن سبک زندگی بمنظور صرف زمان بیشتر در اینترنت ، بی توجهی بسلامت خود در نتیجه کار با اینترنت،اجتناب از فعالیتهای مهم زندگی بمنظور صرف وقت بیشتر در اینترنت،کاهش روابط اجتماعی ،نادیده گرفتن خانواده و دوستان ،مشکلات مالی ناشی از هزینه های بهره مندی از اینترنت ، مشکلات تحصیلی است.^۱

اینترنت و خانواده

خانواده پایه ی بنیادین اجتماع و سلول سازنده زندگی انسان و خشت بنای جامعه و کانون اصلی حفظ سنت ها،هنجارهای و ارزش های اجتماعی است. خانواده شالوده استوار پیوند های اجتماعی،روابط خویشاوندی و کانونی در جهت بروز وظهور عواطف انسانی و مکانی برای «پرورش اجتماعی» است.خانواده گروهی است که فردبیش از هر گروه دیگری زندگی خویش را در آن می گذراند و فراگیری هنجارهای مربوط به زندگی خانوادگی را عمدتاًدر خانواده و در تعامل با دیگران افراد خانواده می آموزدخانواده دواحدی است که براساس ازدواج پدید می آید و از آغاز پیدایی خود،همچون حریمی امن،زندگی انسان را در بر می گیرد و موج تاز های در درون شبکه خویشاوندی ایجاد می شود و این موج جدید است که شمار زیادتری از خویشاوندان را نیز به هم پیوند می دهد . انسان در خانواده فرآیند جامعه پذیری که مجموعه ای از «بایدها»و«نبایدها»است و بالاخره نقش هایی را در ارتباط با دیگران یاد می گیرد.آنچه در خانواده از اهمیت برخوردار استتوجه به ارزشها بخصوص ارزشهای اجتماعی است.ارزش های اجتماعی از اساسی ترین عناصریک نظام اجتماعی هستند که از طریق کنترل و هدایت آنها می توان جامعه را به زوال و یا به تعالی کشاند.بنابراین

^۱ سمیرا ابراهیم پور و کامیان خزایی ، آسیب های نو پدید شبکه های اجتماعی در کمین خانواده ها ، نخستین کنگره ملی فضای مجازی و آسیب های اجتماعی

خانواده ها و مسئولین باید خیلی راغب باشند که بدانند، چه عواملی موجب پیدایش ارزشها در یک جامعه می شوند و چگونه می توان این ارزشها را تغییر داد. اهمیت ارزش در آن نهفته است که پایه ارزیابی ما را از پدیده های اطرافمان ، از خودمان از نزدیکان و از دیگر انسانها و از جامعه تشکیل میدهند و در واقع رفتار ما را نسبت به آنها تنظیم می کنند با ورود تکنولوژی و وسائل ارتباط جمعی در خانواده ها، ارزشهای اجتماعی خانواده ها تحت تأثیر قرار گرفته و موجب شده تا شاهد تغییراتی در رفتار و گفتار و نسل جوان باشیم. از جمله این وسائل دسترسی آسان به اینترنت می باشد اینترنت علاوه بر نقاط قوت، امروزه دارای نقاط ضعفی هم هست. رسانه ها به مرور به درون خانواده هم راه می یابند و بر ساخت آن تأثیر می گذارند. کازینو معتقد است رسانه ها به دو صورت اعتقاد ما را دگرگون می کنند. اول وسوسه ی مقاومت ناپذیر رسانه های همگانی است که ما را به نوعی گرفتار می کند و به مشارکت می کشاند. دوم سیل اطلاعاتی است که به وسیله رسانه ها جاری می شود و اگر همه را هم باور نکنیم ولی به مرور از برخی از اعتقادات خود دست بر می داریم . رسانه ها و خاصه اینترنت با ورود به خانواده همه نوع روابط، حقوق و تکالیف مربوط به نقش ها و ... را تغییر می دهند تغییرات محسوس در نقش ها و تکالیف و انتظارات افراد در خانواده ها نشانگر این است که ورود رسانه ها بر فرهنگ و ارزشها و هنجارها ی موجود تأثیر گذاشته است. ورود رسانه ها، انتظارات نقش ها را در خانواده ها را دگرگون کرده است استفاده بیش اندازه از اینترنت می تواند مشکلاتی را برای خانواده ها به وجود آورد از جمله تأثیر بر روابط زناشویی بصورت منفی و افزایش ناسازگاری و بالا رفتن طلاق، افزایش دروغگویی و بی اعتمادی بین اعضای خانواده، کاهش ارتباط های کلامی و چهره به چهره کاهش ارتباط بین والدین و فرزندان و کوتاهی در انجام وظایف مربوطه. وسائل ارتباط جمعی فواصل را ناپدید می سازد بنابراین آیا می توان تصوّر کرد این وسائل بر گروهی به تمام معنی اولیه، یعنی خانواده اثر نگذارند؟ آیا خانواده نیز به نوبه ای خود تحت تأثیر اینترنت، تحوّل تازه ای نپذیرفته است. که مطمئناً بی تأثیر نخواهد بود^۱

اینترنت و رشد اجتماعی و انگیزه تحصیلی

^۱ سمیرا ابراهیم پور و کامیان خزایی ، همان

رشد اجتماعی در علوم رفتاری به تغییراتی گفته می شود که در نتیجه تأثیر متقابل با اشخاص، اوضاع و احوال اجتماعی، آداب و رسوم اجتماعی و سازمان های اجتماعی در فرد پدیدار می شود. رشد اجتماعی، یکی از جنبه های رشد انسان است که بر اثر، تعامل و تجربیات فرد با عوامل و عناصر محیط های اجتماعی بر مبنای دو فرآیند اجتماعی کردن و اجتماعی شدن به وجود می آید کسانی به رشد اجتماعی می رسند که رفتارهای اجتماعی و معیارهای مورد انتظار سنّ خویش را کسب کرده باشد. به موازات تغییراتی که اعتیاد به اینترنت می تواند روی رشد اجتماعی افراد داشته باشد انگیزش نیز متغیر دیگری است که از اثرات آن مصون نخواهد بود مشکلات انگیزش باعث می شود که دانش آموزان در حد توانایی، استعداد و شایستگی خودشان عمل نکرده و پایین تر از حد انتظار فعالیت نمایند. اگر مشکلات انگیزش در دوره دبیرستان مورد توجه قرار نگیرد، می تواند بر رفتار و یادگیری افراد پیامد های جدّی به بار آورد در کل دانش آموزانی که از انگیزه ی بالاتری برخوردار هستند در مقایسه با دیگر دانش آموزان از نمرات بالاتری برخوردار هستند.^۲

نقش اینترنت و وسایل ارتباط جمعی در جامعه پذیری

ورود فن آوری های نوظهور به عرصه زندگی شخصی و اجتماعی در عصر حاضر بسیاری از معادلات در زمینه روند جامعه پذیری افراد را تغییر داده است در این میان جامعه پذیری و شخصیت یابی دانش آموزان به عنوان نسلی که به اقتضای سن خود بیشتر با فن آوری های روز سروکار دارند، دغدغه والدین در درجه اوّل و مربیان تعلیم و تربیت در درجه بعد شده است به همین خاطر به مفهوم جامعه پذیری و عوامل جامعه پذیری در این پژوهش نیز می پردازیم. جامعه پذیری هم نوایی فرد است با هنجار های گروهی و هر یک از اعضای جدید گروه به حکم جامعه پذیری رفتار خود را موافق مقتضیات گروه در می آورد و دانسته و یا ندانسته راه و رسم زندگی گروهی را می پذیرد. این جریان از طریق کنش متقابل اجتماعی صورت می پذیرد و مردم بوسیله ی آن شخصیت خود را به دست می آورند و شیوه زندگی جامعه خود را می آموزند جامعه پذیری فرد را به آموختن هنجارها، ارزشها، زبانها، مهارتها، عقاید و الگوهای فکر و عمل که همگی برای زندگی اجتماعی ضروری می باشد. «گی روشه» جامعه شناس فرانسوی جامعه پذیری را فرآیندی می داند که به برکت

^۲ محمد رحیمی، آسیب های فضای مجازی و خانواده، ص ۱۲- ۱۴

آن، شخص در طول حیات خویش تمامی عناصر اجتماعی-فرهنگی محیط خود را فرا گرفته، و تحت تأثیر تجارب و عوامل اجتماعی معنادار با ساخت شخصیت خود یگانه می سازد، تا خود را با محیط اجتماعی ای که باید در آن زیست نماید، تطبیق دهد. عامل دیگری که در فرآیند جامعه پذیری بایستی مورد توجه قرار گیرد، وسایل ارتباط جمعی است انسان امروز به لحاظ شرایط حاکم بر زندگی اجتماعی، هرگز نمی تواند خود را از وسایل ارتباط جمعی و اخبار دنیایی که او را در بر گرفته است مستغنی بداند جهان پهنای بر اثر پیشرفت های شگرف وسایل ارتباطی بسیار کوچک جلوه کرده است، به گونه ای که «مک لوهان» لقب دهکده ی جهانی بدان داده و برای توصیف نقش تعیین کننده ارتباطات در زندگی اجتماعی انسان، این برهه را «عصر ارتباطات» نام نهاده اند با افزایش هر چه بیشتر تفکیک حوزه خانه از محل کار و رسمی شدن آموزش، نظارت اولیا بر جوانان محدودتر شده و رسانه این جای خالی اولیاء را هرچه بیشتر پر کرده و ارزشمند تر می شود. گرچه شاید خود بیننده آگاه نباشد، اما اطلاعات و دانش ها به درون ضمیر ناخود آگاه او جاری شده، بی آنکه خود بداند این ارزشهای تلقینی در آن ها دیده می شود این دانش ها که بصورت تصاویر و به حالت متمرکز تولید می شوند، به وسیله رسانه های جمعی به داخل ذهن توده ای تزریق شده و به همسان کردن رفتار که مورد نیاز نظام تولید صنعتی است کمک می کند اثرات وسایل ارتباط جمعی بسیار گسترده و گوناگون است این اثرات ممکن است^۱ بصورت دراز مدت و کوتاه مدت انجام گیرد. این اثرات ممکن است از محتوی برنامه ها باشند و همچنین احتمال آن میرود بر روی عقاید، ارزشها، اطلاعات، مهارت ها، گرایش ها و رفتار های ظاهری تأثیر بگذارند. قدرت و اثرات رسانه های جمعی، سال های بسیاری است که توجه جوامع را به خود جلب کرده است اعضای خانواده هر یک جداگانه یا در کنار هم با وسایل ارتباط جمعی مرتبط و پیوسته هستند و حواس خود را به پیام های این رسانه پیوند می زنند در جریان جامعه پذیری افراد توسط رسانه های جمعی، هنجارهای گروهی زیر به افراد آموخته می شود:

۱- آداب اجتماعی: شامل غذا خوردن، نشستن، تعارف کردن

۲- شعائر اجتماعی: مناسک دینی، آداب و تشریفات یک آیین خاص که دارای قدمت و اهمیت فراوان باشد

^۱ مک لوهان هربرت مارشال، همان ص ۷۸ - ۸۱

۳- اخلاق اجتماعی: رسوم اجتماعی مهمی که جامعه نقض آنها را سخت ناپسند می داند

۴- مقررات اجتماعی: رسم هایی که جامعه با درخواست و آگاهی به وجود می آورد مثل مقررات راهنمایی و رانندگی^۲

در نتیجه یادگیری این آموزش ها که جملگی بر اثر امکان یادگیری اجتماعی حاصل از استفاده از رسانه های جمعی است، شخص با جامعه هم‌نوا و هم‌رنگ شده، ارزشها و هنجارهای مذکور را درونی کرده و به نظم جامعه مورد نظر کمک می کند بنابراین ما در معرض انواعی از وسایل ارتباط جمعی مانند رادیو، تلویزیون، فیلم، مجله، روزنامه، اینترنت و ماهواره قرار داریم. در ضمن اگر از وسایل ارتباط جمعی به درستی استفاده شود می توانند همانند مدرسه و دانشگاه در تربیت افراد جامعه به خوبی عمل کنند و این در حالی است که دانشگاه و مدرسه فقط در طول چند سال محدود کودکان و جوانان را مشغول می کنند ولی وسایل ارتباط جمعی بدون محدودیت زمانی در تمام دوران زندگی با انسان ها همراه هستند و می توانند مؤثر باشند. اینترنت و وسایل ارتباط جمعی می تواند در بالا بردن سطح شعور عمومی جامعه بسیار تأثیر گزار باشند و بر عکس نیز اگر در جهت خلاف خیر و صلاح عمومی بکار گرفته شود باعث گمراهی و انحراف و فساد در بین آحاد مردم جامعه می شوند از طریق این وسایل می توان در واقع به یک فرهنگ صدمه زد یا یک فرهنگ رابه نابودی کشاند و یک فرهنگ را توسعه داده و آن را در دیگر مراکز فرهنگی اشاعه داد و یک فرهنگ را از ورطه ی نابودی نجات داد.^۱

آسیب های شبکه های اجتماعی مجازی در خانواده های ایرانی

میلیون ها سال از اختراع آتش و ابزار گذشته است. انسان با ابزار به شکار پرداخته است و روزگار گذرانده اند بعد بشر به کشت و زرع روی آورده و عصر کشاورزی (موج اول) شکل گرفته است. زمین نماد اقتدار در این دوره بوده است بعد از هزار سال فکر و اندیشه بشری رشد کرده و دست به اختراع و اکتشافات زده و عصر صنعت (موج دوم) شروع شده و با ورود صنایع و تکنولوژی به زندگی موجبات راحتی و آسایش انسانها را فراهم آورده است و سرمایه و پول مشخصه ی اصلی

^۲ گلشن فومنی ، جامعه شناسی آموزش و پرورش، ص ۳۲- ۳۵
^۱ محمد علی جوادی ، همان ص ۵۲- ۵۴

آن بوده است پس با توجه به نیاز انسان به اطلاعات و دانش در زمینه های مختلف، عصر اطلاعات و ارتباطات یا دوره فرا صنعتی (موج سوم) آغاز شده و تغییرات و دگرگونی های شگفت انگیزی را در ابعاد مختلف بشری به وجود آورده است. موج سوم با کامپیوتر و اینترنت شروع شده است و سرعت توسعه علم، دانش، و فناوری اطلاعات به شدت افزایش داشته است. کسب اطلاعات، آگاهی و دانایی مشخصه اصلی موج سوم است. با توجه به رشد سریع تکنولوژی و فناوری اطلاعات (IT) و سرعت بالای ارتباطات و تبادل اطلاعات عصر چهارمی در دنیا شروع شده که چهارمین موج تغییر در جهان بوده و به فضای مجازی یا زندگی دوم یا زندگی مجازی شهرت دارد و به عصر مجازی معروف شده است. عصر مجازی (موج چهارم) یعنی زندگی در وایبر، لاین، فیس بوک، تانگو، بیتالک، توئیتر، تلگرام و ... عصر مجازی در واقع شکل توسعه و تکامل یافته عصر اطلاعات و دانش است و در آینده نزدیک ظهور کرده و فضای سه بعدی را در اختیار بشر قرار خواهد داد تا تخیل انسان بتواند به حقیقت نزدیک شده و فضای بسیار توسعه یافته تر و متفاوت تری با جهان امروز را فرا روی بشر قرار دهد. نوجوانان و جوانان ایرانی روز به روز به استفاده از شبکه های اجتماعی مجازی گرایش پیدا می کنند^۱ اگر نگاهی به آمار جمعیت عضو در شبکه های اجتماعی بیندازیم^۲، می توان دریافت که این فضا، مکانی برای زندگی مجازی و هویت یابی جوانان تبدیل شده است فضای مجازی بستری مناسب برای دریافت اطلاعات است این فضای مجازی محل ارتباط گیری روزمره گذراندن اوقات فراغت و سایر فعالیتهای جوانان است. شبکه های اجتماعی یکی پس از دیگری ظهور نموده و این شبکه ها با به وجود آوردن پدیده نوینی به نام «زندگی دوم» به دنبال ایجاد تغییرات بنیادین در طرز تلقی، نگرش و سبک زندگی جوانان است این شبکه ها می توانند بر فرهنگ پذیری افراد جامعه تأثیر گذاشته، ادبیات و پوشش آنها و همچنین روابط با همجنس و جنس مخالف را دگرگون کنند و زندگی را با سرعت بالا و توان نفوذ و تأثیر گذاری بیشتر تحت سیطره خود قرار دهند. در این میان زندگی، بشری، ارزشهای معنوی و دینی، اخلاق و انسانیت که در عصر اطلاعات زندگی کرده و در چند قدمی ورود به عصر مجازی است، پیچیدگی های خاص خودش را دارد امروزه فراگیری اینترنت و فناوری های جدید ارتباطی و اطلاعاتی موجب ظهور «فضای مجازی» در کنار واقعیت شده

^۱ یعقوب پناهی و طاهر اصلانی، رباب فرجی، وابستگی به تلفن همراه، ص ۳۲ - ۵۴
^۲ www.vista.ir/article

که این امر معادلات و الگوهای ارتباطات سنتی، تولید، انتقال و مصرف اطلاعات را به هم زده و موجب تغییر در آن شده است. مسأله مهمی که در برنامه ریزی فرهنگی جوانان جلب توجه می کند همان پدیده نوین عصر مجازی است که با توجه ظهور عرصه ی نوین برای زندگی بشر به خصوص نسل جوان، برنامه ریزی و اتخاذ استراتژی های مناسب با این فضا برای پرورش جوانان با الگو ایرانی و اسلامی اهمیت و ضرورت پیدا می کند. یکی از مهمترین رسانه های اجتماعی، شبکه های اجتماعی است شبکه اجتماعی مجازی زنجیره ای از ارتباطات و گروه های شبکه اجتماعی یا حضور غیر فیزیکی افراد در یک محل مجازی است. شبکه های اجتماعی به مثابه راه های مختلفی می مانند که مردم در زمان عبور از آن می توانند در مورد مسائل مختلف با هم صحبت کنند، اطلاعات عمومی یا خصوصی خود را در قالب مختلف اعم از عکس، ویدئو، واژه ها، دست نوشته و .. با فرد خاص یا گروه خاصی به نمایش و اشتراک بگذارند.^۱

ویژگی های شبکه های اجتماعی

۱- جهانی و فرامرزی بودن: از ویژگی های منحصر به فرد که در فضای سایبر را از دیگر رسانه ها ممتاز می سازد، جهانی بودن آن است هر فرد در دو نقطه از جهان می تواند از طریق آن به آسانی به جدیدترین اطلاعات دست یابد. مرزهای جغرافیایی تاکنون نتوانسته از گسترش روز افزون فضای سایبر جلوگیری کند. از این رو، هر نوع فیلتر و مرزبندی در برابر آن بسیار دشوار می نماید.

۲- دستیابی آسان به آخرین اطلاعات: چنانچه بخواهید به آخرین مقاله، کتاب و یا خبری که در زمینه تخصصی در سطح جهان منتشر شده، دست یابید ساده ترین و سریع ترین راه استفاده از فضای مجازی است.

۳- جذابیت و تنوع: رسانه ها از فیلم، عکس، متن و یا هر هنر دیگری برای جذاب کردن خویش استفاده می کنند و این ابزارها در فضای سایبر قابل دستیابی است به ویژه آنگاه که هیچ نظارت و فیلتری توان محدود کردنش را نداشته باشد. از ویژگی های منحصر به فردی که در تنوع و جذابیت فضای سایبر تأثیر بسزایی دارد. در متون نوشتاری ارتباطی تنگاتنگ میان خوانندگان و نویسندگان وجود دارد که خواننده به راحتی می تواند نظر خود را با شخص نویسنده در میان

^۱ حجت الله مرادی پردنجانی و حمید رضا سعید زاده، عوامل موثر در گرایش به فضای مجازی، ص ۳۱- ۳۴

بگذارد. از سوی دیگر، امکان نظرسنجی و ارزیابی در این فضا بسیار آسان تر و روز آمد تر است و این توانایی را به داده پردازان، فروشندگان و عرضه کنندگان محصولات اینترنتی می دهد که از آخرین خواسته های مشتریان و مخاطبان خود مطلع گردند.

۴- آزادی اطلاعات و ارتباطات: معنای واقعی آزادی اطلاعات در فضای سایبر محقق شده است از این رو شما هر نوع اطلاعاتی را که بخواهید اعم از فرهنگی، سیاسی و اقتصادی، بدون محدودیت های حاکم بر دیگر رسانه ها در فضای سایبر قابل دسترسی است. آزادی ارتباطی نیز از ویژگی های دیگر فضای مجازی است که در دیگر وسائل ارتباطی تا این حد قابل دستیابی نیست.^۱

خصوصیات و عملکرد شبکه های اجتماعی

- ۱- ارائه خدمات مانند چت، وبلاگ نویسی، ایمیل، پیام های فوری، ویدئو، اشتراک گذاری فایل، اشتراک گذاری عکس و...
- ۲- ساخت یک پایگاه داده از کاربران که باعث می شود تا کاربران دوستان خود را بیابند در عین حال اجتماعات مختلفی هم شکل می گیرند.
- ۳- آزاد و بدون هزینه هستند.
- ۴- به اشتراک گذاری علاقه مندی ها (دیدگاه های سیاسی و یا فعالیت های تجاری، مذهبی، ملیت و مبتنی بر هویت و ...)
- ۵- ترکیب سازی های جدید برای گرفتن اطلاعات و ارتباطات از قبیل اتصال به تلفن همراه
- ۶- اضافه کردن ویژگی های جدید را براساس نظرات کاربران دارند.
- ۷- اجازه دادن به کاربران برای دسترسی و تنظیم قوانین و حفظ حریم خصوصی.
- ۸- ایجاد جوامع و گروه های مختلف

^۱ مروارید اسلامی ، همان

۹- فراهم کردن زمینه ای برای ملاقات با افراد غریبه یا کسانی که به زمینه های مختلف مورد نظر افراد، نزدیک هستند.

مفهوم خانواده در کشور ما از معنایی وسیع تر برخوردار است، زیرا صمیمیتی که در خانواده ایرانی حاکم است در خانواده های بسیاری از کشورها از جمله غرب دیده نمی شود. امروزه شیوه های ضربه زدن به این فرهنگ و هویت ملی یک کشور تغییر یافته و دشمنان سعی می کنند از طریق جنگ نرم افزاری به فرو پاشی بنیان خانواده و آرا و عقاید جوانان آن مرز و بوم نایل آیندودر دنیای ماشینی و شهری امروز که والدین فرصت چندانی برای صرف وقت با فرزندان شان ندارند واز طرف دیگر تک فرزندی بودن خانواده ها، والدین ساده ترین راه را برای سرگرم کردن فرزندان شان انتخاب می نمایند بدین صورت که ابزار هایی مانند تلفن همراه، لب تاپ، اینترنت و... را در اختیار فرزند دلبند شان قرار می دهند، و این در حالی است که فرزند فقط از نظر فیزیکی در محل امنی قرار دارد ولی در عمل از طریق این وسائل به دنیایی بسیار بزرگتر از محیط پیرامونش قدم می نهد وبا چیزهایی مواجه می شود که بسیاری از والدین وجود آنها آگاهی نیستند. گسترش فناوری های نوین در عرصه الکترونیک و رایانه در چند دهه گذشته، موجب پدیدار شدن انواع و اقسام لوازم و برنامه های الکترونیکی و رایانه ای از جمله اینترنت، تلفن همراه، ماهواره و... در جهان شده است انکار ناپذیر است که این تحولات و پیشرفت ها، زندگی بشری را چندین برابرسانتر نموده است اما در آن سوی سکه نمی توان از آسیب های ناشی از این فناوری نوین غافل ماند به طور کلی گسترش اینترنت و شبکه های مجازی در جامعه موجب بروز فرصتهایی جهت افزایش آگاهی افراد و حتی ایجاد اشتغال برای برخی از افراد شده است ولی تهدیداتی نیز به همراه دارد. باوجود اینترنت علاوه بر وجود دنیای واقعی و الگو های ارتباط سنتی در آن، فضاهای مجازی نیز ایجاد شده اند که نحوه تولید، انتقال و مصرف اطلاعات در آنها دیگر به شیوه سنتی صورت نمی پذیرد و این الگو ها کاملاً دگرگون شده اند گسترش فضای مجازی مانند انواع دیگر تحولات و پیشرفت ها، پیامد ها و آثار مثبت و منفی گوناگونی را در جامعه و زندگی کاربران این گونه فضا ها ایجاد کرده است^۱

^۱ روح الله سلیمانی پور، همان، ص ۴۷- ۵۰

پیامدهای شبکه های اجتماعی

مثبت ترین پیامد آن را می توان می توان تسهیل و تسریع ارتباطات و تبادل اطلاعات دانست. منفی ترین پیامد آن را می توان به خطر افتادن حریم خصوصی افراد ، منزوی شدن آنها و از هم پاشیدگی بنیان خانواده معرفی نمود. اصلی ترین علتی می توان برای بروز این پیامدهای منفی بیان داشت این است که در فضای مجازی افراد نمی توانند به شناخت صحیح و کافی از هم دست یابند کودکان و نوجوانان عصر حاضر مانند کودکان و نوجوانان نسل های گذشته نیستند که تنها بازی کردن باهمسالانشان و تماشای کارتونهای تلویزیونی سرگرم شوند تقریباً تمامی این کودکان و نوجوانان از همه این فناوری ها یا برخی از آنها برخوردارند صرف نظراز کاربرد وسیع این ابزار ، آنچه امروزه کار برد وسیعی یافته و بخش وسیعی از فعالیت های روزمره افراد را پوشش می دهد، اینترنت و به تبع آن فضای مجازی است. شبکه های اجتماعی شکاف میان نسلها را بیشتر کرده است.

اختلافات خانوادگی

تعداد کاربران اینترنت در ایران در سال ۱۳۸۴، ۷ میلیون نفر بوده است که این تعداد در سال ۱۳۹۵ به ۴۰ میلیون کاربر رسیده که رشد قابل توجه - بیش از ۵۰۰ درصدی - را نشان میدهد که در همین بازه زمانی ، افزایش نسبت طلاق به ازدواج نیز از ۱۰ درصد به ۲۱ درصد بوده است. شبکه های اجتماعی میهمان ناخوانده خانواده های ایرانی شده او زندگی دوم ایرانیان را تشکیل داده است. ایرانیان را تشکیل داده است. خانواده های ایرانی در سبب فرهنگی خود لا شبکه های ماهواره ای ، فضای مجازی ، رسانه های مدرن و مواجه است که هر کدام به نوبه خود بخشی از فرآیند تاثیر گذاری در خانواده را هدف گرفته اند. گسترش شبکه های اجتماعی در حوزه روابط فرزندان و والدین نیز تغییراتی به وجود آورده است که می توان به این موارد اشاره کرد : کاهش نقش والدین به عنوان مرجع ، کاهش ارتباط والدین با فرزندان، کاهش آموزه های دینی ، عادی سازی خیانت همسران به یکدیگر، عادی جلوه دادن روابط جنسی دختر و پسر پیش از ازدواج ، ترویج خانواده های بی سامان و لجام گسیخته در مقابل ساختار خانواده ، ترویج فرهنگ ازدواج سفید ، و پیام های مشترک این شبکه های اجتماعی است میزان استفاده از شبکه های اجتماعی چنان رو به گسترش است که نسل کنونی

را نسل شبکه یا نسل اینترنت یا نسل وب سایت نام نهاده اند. نسل اینترنت ، تماس با دوستان و سرگرمی را نسبت به تماس با خانواده به عنوان دلیل عضویت در شبکه های مجازی ذکر می کنند. عدم توجه کافی والدین به فرزندان می تواند یکی از دلایل روی آوردن آنها به شبکه های اجتماعی باشد

شکاف بین نسل ها

و اکنون شکاف میان نسل دوم و سوم علاقمند به اینترنت و فضای مجازی آشکار شده ، به گونه ای که هیچ یک زبان دیگری نمی فهمند. تا جایی که والدین و فرزندان ساعت های متمادی در کنار یکدیگر می نشینند ، بدون آنکه حرفی برا گفتن داشته باشند ، ما دیگر کمتر نشانه هایی از آن نوع خانواده هایی داریم که والدین و فرزندان دور هم نشسته و درباره موضوعات مختلف خانوادگی و کاری با هم گفتگو کرده و نظرات همدیگر را راجع به موضوعات مختلف جویا شوند. در شرایط فعلی روابط میان فرزندان و والدین به سردی گراییده و دو نسل به دلیل داشتن تفاوت های اجتماعی و تجربه های زیسته مختلف ، زندگی را از دیدگاه خود نگریسته و مطابق با بینش خود آن را تفسیر می کنند. نسل دیروز (والدین) احساس دانایی و با تجربگی می کند و نسل امروز (فرزندان) که خواهان پیشرفت های روز است در برابر آنها واکنش نشان می دهد و چون از پس منطق و نصیحت های ریشه دار و سرشار از تجربه آنها بر نمی آید به لجبازی روی می آورد.^۱

تغییرات بنیادین فرهنگی، عقیده

شبکه های اجتماعی موجب افزایش ارتباطات جمعی شده است نگرانی در مورد تاثیر شبکه های اجتماعی بر نوجوانان وجود دارد استفاده از شبکه های اجتماعی توسط جوانان و نوجوانان ایرانی ، سبک زندگی آنان را تغییر داده است . خود نمایی و زندگی ویتروینی از نتایج منفی شبکه های اجتماعی است. «سایت الکسا» اعلام کرده است که ایرانیان بزرگترین گروه مخاطبان «وات ساپ»، «لاین»، «تلگرام»، در جهان را تشکیل می دهند بحث های سیاسی ، فرهنگی ، اجتماعی، لطیف ، عکس، فیلم ، موسیقی، برنامه ها و عکس و فیلم مستهجن ، و مهمترین موضوعات در فضای مجازی

^۱ باقر سارو خانی ، اینترنت و خانواده های ایرانی ، ص ۳۴- ۳۵

است تغییرات بنیادین تحت تاثیر شبکه های اجتماعی در ارزش ها ، ساختار، سبک زندگی و نگرش های ایرانیان ایجاد شده است. زمانی عکس های خصوصی و خانوادگی و روابط حریم شخصی داشت و ورود افراد غریبه به خانه را بد تلقی می کردند، اما حالا حتی خصوصی ترین مسائل زندگی و لحظه های خودمانیز در شبکه های اجتماعی مجازی منتشر می شود. جامعه ایران در نتیجه گسترش و بسط شبکه های اجتماعی مجازی «برونگرا» شده است^۱.

دست آورد شبکه های مجازی

شبکه های اجتماعی فاصله ها را برداشته است و افراد دوست و آشنا را در اقصی نقاط جهان به فاصله چند کلیک نزدیک کرده است و نیز زندگی افراد را در معرض دید همه قرار داده است و افراد بیش از گذشته امکان مقایسه دارند وضعیت زندگی ، ماشین، خانه، و.... شبکه های اجتماعی اگر چه با گرد هم آوردن دوستان می توانند به افزایش ارتباطات انسانی کمک کنند اما تجربه ، نشان می دهد این شبکه ها روابط دوستی افرادی را که در فاصله های جغرافیایی دور هستند ، مستحکم تر می کند ، اما بر روابط دوستی افرادی که در فواصل جغرافیایی نزدیک هستند ، تاثیر منفی دارد. به طور خلاصه ، پیامدها و اثرات منفی شبکه های اجتماعی مجازی بر فرد و خانواده عبارتند از:

۱. شکل گیری و ترویج شایعات و اخبار کذب: به علت عدم امکان شناسایی هویت واقعی اعضا و نیز عدم کنترل محتوای تولید شده توسط کاربران شبکه های اجتماعی ، یکی از مهم ترین پیامدهای منفی این شبکه ها شکل گیری و ترویج شایعات است که از طرف برخی اعضا غالبا به صورت هدفمند مطرح می شود تقریبا بیش از نیمی از این اخبار با هدف خط مشی های سیاسی مطرح می شوند و یا ایجاد تنش فکری در میان افراد جامعه است.

۲. تبلیغات ضد دینی و القای شبهات عقاید افراد: از آنجایی که اغلب مخاطبان شبکه های اجتماعی نو جوانان و جوانان هستند و نیز این شبکه ها در تمام جوامع مطرح هستند محل تبلیغی بسیار خوبی است که کمترین هزینه ای را نیز در پی ندارد. شبکه هایی که با محتوای آزادی عقاید مشغول فعالیت هستند، هدف اصلی آنها دین زدایی است که با کلامی

^۱ باقر سارو خانی همان ، ص ۳۶- ۳۷

زیبا و استفاده از افرادی با قدرت سخنوری بالا و نیز مطرح کردن مطالبی که ابتدا و انتهای آن را قیچی کرده اند سعی در از بین بردن دین و به چالش کشاندن جوانان دارند که متأسفانه در کشور ما نیز بسیار زیاد هستند.

۳. تعارض ارزش ها: تغییرات تکنولوژی ارزشها و هنجارهای اجتماعی را تحت تاثیر خود قرار داده است یکی از چالشهای فرا روی فرهنگها برخورد با این پدیده است . چون اساسا ورود اینترنت و به تبعیت آن شبکه های اجتماعی همراه با ارزش های غربی ، چالش های جدیدی را در کشورهای شرقی و به خصوص اسلامی به وجود آورده است. از آنجایی که برخی از عناصر موجود مغایر با فرهنگ خودی (ارزش های اسلامی – ایرانی) است پس می توان گفت اینترنت و شبکه های اجتماعی آسیب های زیادی را به همراه دارد.

۴. نقض حریم خصوصی افراد : معمولا شبکه های اجتماعی ابزار و امکاناتی را در اختیار کاربران خود قرار می دهند تا آنها بتوانند تصاویر و ویدئو های خویش را در صفحه شخصی خود قرار دهند و نیز کاربران می توانند اطلاعات شخصی خود را نیز در این شبکه ها قرار دهند . در اغلب شبکه های اجتماعی برای حفظ حریم خصوصی راهکارهایی ارائه شده است که با پیشرفت های روز افزون تکنولوژی دیگر کارائی لازم را ندارند و کاربران دیگر به راحتی با چند کلیک ساده می توانند به تمام اطلاعات شخصی و حتی کنترل دوربین گوشی های همراه دسترسی داشته باشند.

۵. انزوا و دور ماندن از محیط های واقعی اجتماعی: فرد با عضویت در شبکه های اجتماعی به مرور زمان با توجه به جذابیت های ظاهری آن ها و نیز عدم شناسایی شدن از طرف فرد مقابل و حتی مطرح کردن آمال و آرزو های خود از دنیای واقعی دور شده و خود را غرق در فضای مجازی می ببیند و همین امر باعث می شود از جامعه گریزان شده و انزوا و تنهایی را جهت رسیدن به شبکه مورد نظرش ترجیح دهد.

۶. تاثیر منفی رفتاری : فرد با عضویت در هر شبکه اجتماعی درگیر نوع خاصی از فرهنگ ارتباطات می شود نظیر برخورد ، تیکه کلام، تیپ شخصیتی و ظاهری و ... بدون تردید میزان تاثیر پذیری فرد از این محیط ، صفر مطلق نخواهد بود پس

هر شبکه اجتماعی هویت مطلوب خود را تبلیغ می کند و سعی در جذب افراد بیشتری دارد که مطمئناً هر هویتی مناسب ساختار تمام خانواده ها و جوامع مختلف نیست.

۷. **گسست فکری و عاطفی بین خانواده ها بخصوص همسران:** افراد با عضویت در شبکه های مجازی در گیر روابط جدیدی می شوند که نهایت به خیانت های خواسته یا ناخواسته از طرفین زوجات می انجامد که فضای مجازی خلاء عاطفی بسیاری از زندگی ها را پر می کند که یکی از بزرگترین مشکلات حال حاضر جامعه ما نیز همین جایگزین شدن شبکه های مجازی به جای ارتباطات و تعامل بین زو جین است که در صورت بروز مشکل در بین همسران به جای مدیریت مشکل و علت یابی جذب شبکه های اجتماعی و ارتباط های پوچ و نادرست می شوند.

۸. **گسترش ارتباطات نا متعارف میان نو جوانان و جوانان:** شبکه های مجازی به دلیل تهسیل ایجاد روابط دو ستانه و عاشقانه ، در زمینه های غیر اخلاقی بسیار مورد توج قرار گرفته تا جایی که وجود این شبکه ها و گروههای موجود در آنها موجب سهولت خیانت در روابط زناشویی و ایجاد روابط نامشروع می شود.

۹. **انحرافات جنسی و اختلالات جنسی:** وجود شبکه های اجتماعی به مرور زمان قبح بسیاری از اعمال را از بین برده است تا جایی است هر فرد کم سن و سالی به راحتی به عکس و فیلم پورن دسترسی دارد که این امر موجب بلوغ زود رس جنسی شده و از طرفی چون ارضا از طریق راهای شرعی و قانونی وجود ندارد قطعا به طرف خود ارضایی گرایش پیدا می کند که امروزه متاسفانه دیده شده گاهی تی راوانشناسان نیز این پیشنهاد را مطرح می کنند از طرفی وجود بسیاری گروهها با اهداف جنسی و نیز تبلیغ برای لذات جنسی متفاوت بسیاری از نوجوانان در گروههای همجنسگرا عضو هستند که این خود مشکل بسیار بزرگی است که نه همخوانی با شرع مادر دونه با فرهنگ ما .ولی متاسفانه به صورت زیرزمینی در حال اجرا است و به راحتی در شبکه های اجتماعی تبلیغ کرده و عضو گیری می کنند.

۹. سوء استفاده جنسی از کودکان : بیشتر سوء استفاده های اینترنتی غیر فیزیکی شروع می شوند مثل گرفتن عکسهای خصوصی از بچه ها و بعد از طریق حق السکوت ممکن است به سوء استفاده های فیزیکی منجر شود مثلا از کودک می خواهند جلوی دوربین با لباس نا مناسب و یا حتی برهنه ژست بگیرد و برای آنها بفرستد نام این عمل تجاوز مجازی است تجاوز مجازی ای که ممکن است به تجاوز فیزیکی هم ختم شود.^۱

راهکار های مقابله با آسیب های فضای مجازی

ارتباطات سالم در فضای مجازی و لوزوم هوشیاری جوانان و خانواده ها نسبت به تهدیدات فضای مجازی در درجه نخست اولویت قرار دارد پیشگیری از آسیب های اجتماعی و توجه والدین به فرزندان بسیار مهم می باشد و برای جلوگیری از هم پاشیدگی خانواده ها ، والدین باید تا حدودی به فناوری های روز دنیا مسلط باشند امروزه رسانه ها خصوصا رسانه های جمعی عامل مهمی در اثر گذاری بر افکار عمومی و جهت دهی به رفتارهای اجتماعی محسوب می شوند از سویی جامعه دانش آموزی کشور به ویژه دانش آموزان مقطع متوسطه به عنوان آینده سازان این مرز و بوم از اهمیت و حساسیت خاصی برای مسئولان و دلسوزان نظام و جامعه برخوردارند. ارتباط از طریق فضای مجازی در سالهای اخیر جایگاه قابل توجهی در بین نسل جوان جامعه ما پیدا کرده است شبکه های اجتماعی در ابعاد مختلف زندگی افراد (فردی و اجتماعی) تاثیر گذارند. در شکل دهی به هویت نقش دارند و حتی روی ابعاد اقتصادی و اجتماعی و سیاسی جوامع هم تاثیر گذارند. امروزه با توجه به نقشی که تا کنون با توجه به ابعاد مختلف زندگی داشته اند نمی توان آنها را نادیده گرفت. چنانچه خانواده ها نسبت به شیوه های جدید ارتباط فرزندان خود آگاهی داشته باشند از انجام بسیاری از جرایم و ارتباطات پنهانی آنان جلوگیری به عمل می آید. برای اینکه به راهکار عملی برای برخورد با آسیب های فضای مجازی برسیم باید به وجود آسیب ها اعتقاد داشته باشیم باید پنبه را از گوش خود خارج کنیم . اگر رهبر معظم انقلاب خطر تشکیل ناتوی فرهنگی و فعلیت تهاجم را گوشزد می کنند و اگر ما باور کنیم که دشمن برای از بین بردن هویت دینی و ملی مردم ما و

^۱ باقر سارو خانی ، جامعه شناسی ارتباطات نادرست ، ص ۵۲ - ۶۰

فرو ریختن سد عظیم آنها ، صحنه جنگ را به داخل خانه های ما آورده است باید شیپور جنگ را به صدا در آوریم و با نواختن آن همه را از این موضوع با خبر کنیم.^۱

اقدامات و ابزارهای پیشگیرانه

۱. **آگاهی بخشی** : آگاه کردن مردم از طریق بسیج امکانات موجود با توجه به اینکه بیشتر استفاده کنندگان از اینترنت و فضای مجازی نو جوانان و جوانان هستند فرهنگ سازی برای کاهش پیامدهای آن ضروری است. یکی از علت هایی که استفاده درست از بعضی وسایل را نمی دانیم فرهنگ غلطی است که برای ما درونی شده است و نمی دانیم که هر وسیله ای جدید که وارد جامعه می شود باید کاربرد آن در مواردی باشد که برای مردم و اجتماع مفید است و همیشه به دنبال جاذبه و سرگرمی نباشیم و جذابیت را فدای منفعت نکنیم. همچنین باید از طریق امکاناتی که در ذیل ذکر می شود فواید اینترنت و کاربرد های آن و آموزش داده شود و تشویقشان کرد به جای صرف کردن ذهنشان به کارهای بیهوده به مسائل علمی و شکوفایی جامعه توجه کنند.

اینترنت ملی : شبکه ملی اطلاعات که باید از طریق وزارت ارتباطات و فن آوری راه اندازی شود چندین عملکرد را به دنبال دارد با داخلی شدن اینترنت سرعت جستجو تا ۵۰ درصد افزایش میابد و در نتیجه ارتباطات اینترنتی سریع تر برقرار می شوند. از طرفی به میزان افزایش سرعت هزینه پایین می آید چرا که دیگر نیازی به کاهش داده از طریق کشور تامین کننده پهنای باند نیست تا قسمتی از هزینه پرداخت ما جهت تهیه داده از سرعت نت کم شود. از طرفی از ورود سرویس های جاسوسی جلوگیری میشود و نیز محتوای جستجو آن قابل تطبیق با فرهنگ داخلی خواهد بود.

صدا و سیما : خوشبختانه صدا و سیما در کشور ما به نسبت موقعیت خوبی دارد و با ساخت فیلم ها ، انیمیشن ها ، حتی برگزاری مسابقات مختلف و یا تهیه گزارشات متعدد از آسیب های مجازی و یا نه در راستای آموزش فضای مجازی گام های بزرگی برداشت.

^۱ عزیز الله اقا بابایی ، اینترنت و روابط خانوادگی ، ص ۲۱

آموزش و پرورش : استفاده از امکانات عظیم آموزش و پرورش که با زبده ترین نیرو ها و دلسوزترین نیرو ها (یعنی به وسیله معلمان) هدایت کودکان ونوجوانان این مرز و بوم را برعهده دارند باید از امکانات مربیان تربیتی و سایر امکانات آموزش و پرورش برای آگاه کردن دانش آموزان با خطر تهاجم فرهنگی دشمن استفاده کرد. یکی از محیط های مهم و تاثیر گذار بر نوجوانان ، مدرسه است یکی از اقدامات مهم و مناسب که می توان در مدرسه عملیاتی کرد آموزش استفاده درست از اینترنت توسط معلمان که برای هر مبحث درسی فهرستی از سایتهای مجاز و مناسب تهیه کرده ، از دانش آموزان بخواهند در مهلت مقرر به همه آنها مراجعه کرده ، مطالب مربوط را مطالعه نمایند بدین ترتیب فرصت استفاده از سایتهای غیر مجاز از دانش آموز گرفته می شود.طراحی و تدوین بخشی در کتاب های درسی در ارتباط با آشنایی دانش آموزان با فناوری های جدید، اینترنت و خطرات بالقوه آنها.

حضور بسیج : بسیج باید با استفاده از نیروی انسانی عظیمی که در اختیار دارد نسبت به برنامه ریزی جهت جوانان و ترویج فرهنگ ناب محمدی و جلو گیری از نفوذ فرهنگ غربی اقدام نماید به راه اندازی سایت ها و وبلاگ های علمی ، اسلامی پردازدوبه عنوان یک نهاد فرهنگ ساز در شهر نسبت به فرهنگ سازی در سطح شهرستان اقدامات مقتضی را انجام دهد^۱

اقدامات عملی درمقابله با آسیب های فضای مجازی

- حفظ استقلال و تمایز اعضای خانواده از هم ، با مدیریت انعطاف پذیرانه تمایزها و درعین حال اجتناب از پیامدهای نامطلوب آن ، مانند انزوا و تنهایی کامل

- مدیریت نیازها و توجه به نیازهای عاطفی و احساسی اعضای خانواده در هنگام گفتگوها والدین در این زمینه باید مطالعه لازم را داشته باشند و نیازهای روانی یکدیگر و نیز فرزندانشان آشنا باشند و با گفتگو و حرف زدن به دنیای آنها نزدیک شوند.

^۱ ایرج فیضی ، سبک فراغتی و استفاده از اینترنت بین دانش آموزان، ص ۴۲- ۴۸

- مدیریت زمان استفاده از وسایل ارتباطی الکترونیکی از طریق آموزش فرهنگ صحیح استفاده از امکانات جدید به فرزندان و ایجاد تفاهم در زمان استفاده از این ابزارها در خانواده اختصاص دادن زمانی برای گفتگوهای دورهمی در باره مسائل مختلف در ساعات مشخصی از روز و استفاده از فرصت حضور در فضاهای تفریحی در خارج از خانه برای برقراری گفتگوهای صمیمانه و چهره به چهره با یکدیگر

- استفاده از فضای مجازی برای تعامل با شبکه خویشاوندان و تشکیل گروههای خانوادگی ایمن و تشویق فرزندان برای حضور در این گروهها برای مقدمه ای برای گسترش ارتباطات صمیمانه با سایر بستگان در فضای واقعی

- استفاده از فرصت بازی و تفریحات سالم در خانواده برای تعامل بیشتر و گفتگوهای صمیمانه در خلال بازی ها برای برقراری یک گفتگوی با دوام شرط نخست آموزش شنیدن و گوش دادن مشفقانه و توجه به صحبت های طرف مقابل است.

- ایجاد فضاهای ورزشی و تفریحی جهت تخلیه انرژی جوانان با هزینه های پایین و اعتماد به جوانان در عرصه های مدیریتی این فضا ها تا شکوفایی استعدادها

- تشکیل گروههای واقعی با عناوینی که در شبکه های اجتماعی هستند و تبادل اطلاعات به صورت واقعی در مساجد ، پارکها یا باشگاههای ورزشی ،چیدن برنامه های کوهپیمایی یا موسیقی یا تئاتر ویا هر برنامه ای که مورد علاقه افراد گروه است.

- کرامت بخشی و حرمت دادن به اعضای خانواده و پرهیز از سخنان ملامت گر و تحکم آمیز و آمرانه که طرف مقابل را به واکنش های منفی و ترک گفتگو می کشاند.

- قراردادن رایانه در منزل درجایی که امکان استفاده خصوصی از آن وجود نداشته باشد و بتوانند به راحتی فعالیتهای فرزندان را تحت نظر داشته باشند- والدین باید دیدگاه خود را خصوص موضوعات صریح جنسی و رفتارهای ناشایست

تشریح کنند و درباره غیر مجاز و مخرب بودن برخی از سایت ها برای فرزندان شان توضیح دهند زیرا در غیر این صورت آنها واکنش نشان داده و به بی راهه خواهند رفت

- پذیرش این واقعیت که فرزندان بیشتر از والدین با فضای مجازی و اینترنت خو گرفته اند لذا اگر می خواهند در این مورد اقدام مؤثری انجام دهند باید وقتبیشتری صرف کنند تا این خلل پر شود.

- آموزش به نوجوانان مبنی بر عدم ارائه عکس های شخصی و خانوادگی در اتاق های گفتگو و عدم اعتماد به نزدیک ترین دوستان در رابطه با قرار دادن گذر واژه های شخصی خود که مبادا از طریق گذر واژه آنها ایمیل های نا مربوط برای دیگران ارسال شود و یا مورد هک قرار گیرند.

- مجموعه اطلاعات وارد شده توسط نوجوان در رایانه باید قابل ردیابی بوده ، از مخفی کردن و پاک کردن آنها خودداری نمایند تا والدین در صورت ضرورت بتوانند آن ها را بازبینی کنند و بر فعالیت آنها اشراف داشته باشند

نکات تربیتی

۱. اقدامات فوق الذکر ، در موارد نقض عمدی باید با واکنشی متناسب روبه رو شوند، مانند عدم اجازه استفاده از اینترنت در خانه و محروم سازی دانش آموزش در مدرسه و نیز کنترل استفاده از اینترنت در کافی نت ها

۲. نکته مهم دیگر، نحوه واکنش نشان دادن به فرزندان در مواردی است که به صورت ناخواسته موضوعات ناشایست را در اینترنت مشاهده می کنند. والدین نباید عکس العمل تند و شدید نشان دهند ، زیرا ممکن است آثار معکوس و عواقب نا بهنجار داشته باشد. والدین و غیر ارادی بودن ظهور آن ها را مشخص کنند.

۳. رابطه میان والدین و فرزندان باید به گونه ای باشد که فرزندان پس از مشاهده تصاویر و موضوعات ناشایست بتوانند آن ها را با والدین خود در میان بگذارند و از آن ها طلب کمک کنند والدین در این گونه مواقع می توانند درباره اهمیت فرهنگ ایرانی – اسلامی ، ضرورت پوشیدگی و عفاف در فرهنگ خودی و مذمت فرهنگ هایی که بر برهنگی تاکید میکنند مطالب و تذکراتی بیان کنند

نتیجه گیری

دانستن از نیاز های بشر است و دنیای مجازی اینترنت در حال حاضر به خوبی توانسته است این نیاز را پاسخ دهد کاربران اینترنتی به دنبال پاسخ های هستند که شاید در دنیای واقعی هرگز به آنها نرسند ارتباط از طریق فضای مجازی و شبکه های اجتماعی در سال های اخیر جایگاه قابل توجهی را در بین نسل جوان جامعه پیدا کرده است و زندگی افراد تحت تاثیر اینترنت قرار تا جایی که در شکل دهی به هویت نقش دارند و حتی بر روی ابعاد اقتصادی و اجتماعی و سیاسی جوامع تاثیر گذار هستند امروزه با توجه به نقشی که تا کنون در ابعاد مختلف زندگی داشته اند نمی توان آنها را نادیده گرفت در حال حاضر اینترنت ابزاری مناسب برای توسعه افکارواندیشه های بشری محسوب می شود به شرط آنکه در راه صحیح استفاده شود. افراد باید برای ورود به دنیای مجازی اطلاعات کافی در اختیار داشته باشند تا دچار مشکلات مالی و اجتماعی نشوند ارتباطات سالم در فضای مجازی و لزوم هوشیاری جوانان و خانواده ها نسبت به تهدیدات فضای سایبری در درجه نخست اولویت قرار دارد پیشگیری از آسیب های اجتماعی و توجه والدین به رفتار فرزندان بسیار مهم است و برای جلوگیری از هم پاشیدگی خانواده ها ،والدین باید تا حدودی به فناوری های روز دنیا مسلط باشند و آگاه باشند که تغییر در رفتار فرزندان به معنای ایجاد تغییر در طرز فکر آنها است و هنگامی که بنیان فکری و شخصیتی آنها به صورت ناصحیح شکل بگیرد ، راه نفوذ شیادان به حریم خصوصی افراد و محیط امن خانواده باز می شود .لذا ، چنانچه خانواده ها نسبت به شیوه های جدید ارتباط فرزندان خود آگاهی و شناخت کافی و لازم را داشته باشند ، از انجام بسیاری از جرایم و ارتباطات پنهانی آنان جلوگیری به عمل می آید.

منابع و مأخذ

- ۱- آذربایجانی ، مسعود ، روانشناسی اجتماعی با نگاهی بر منابع اسلامی ، تهران انتشارات حوزه و دانشگاه ۱۳۹۴
- ۲- آقابابایی ، عزیز الله ، اینترنت و روابط خانوادگی ، نخستین کنگره فضای مجازی ، ۱۳۹۴ تهران
- ۳- اسلامی ، مروارید ، بررسی نقش شبکه های اجتماعی و تاثیر آن بر ابعاد زندگی ، تهران ۱۳۹۱
- ۴- ابراهیم پور ، سمیرا ، آسیب های نو پدید شبکه های اجتماعی در کمین خانواده ، تهران ۱۳۹۰
- ۵- استادزاده ، داوود ، بررسی عوامل اجتماعی موثر بر اعتیاد اینترنتی ، فصلنامه تخصصی علوم اجتماعی ۱۳۸۶
- ۶- امیری ، مصطفی ، گفتمان بی مرز (چت، آسیب ها، کاربردها) ، نشریه میان رشته ای شماره ۹۱ - قم ۱۳۹۲
- ۷- ابراهیم آبادی ، حسین ، الگوی استفاده از اینترنت ، فصلنامه تحقیقات فرهنگی ، شماره ۷ ، اصفهان ۱۳۸۹
- ۸- بیابانگرد ، اسماعیل ، فرزند من و رسانه ، فصلنامه ، پژوهشی اجتماعی شماره ۶- مشهد ۱۳۸۷
- ۹- بیدی ، فاطمه ، تحلیل ساختاری ارتباط بین اعتیاد بر اینترنت و افسردگی ، مجله علمی دانشگاه علوم پزشکی همدان شماره ۶۵ ، ۱۳۹۴
- ۱۰- پناهی ، یعقوب ، وابستگی به تلفن همراه آسیب های روانی ، ۱۳۹۲ اصفهان
- ۱۱- تبیان ، تربیت شروند الکترونیک
- ۱۲- توحید نیا ، لیلا ، آسیب شناسی فردی و اجتماعی کاربران اتاق های گفتگو ، نخستین کنگره ملی فضای مجازی ایران
- ۱۳- رحیمی ، محمد ، آسیب شناسی فضای مجازی و خانواده - تحدیدها و چالش ها سایت علوم اجتماعی ۱۳۹۲
- ۱۴- زنجانی زاده ، هما ، بررسی تاثیرات اینترنت بر ارزش های خانواده ، مجله انجمن جامعه شناسی ایران مشهد ۱۳۸۴
- ۱۵- ساروخانی ، باقر ، جامعه شناسی ارتباطات ، روزنامه اطلاعات شماره ۱۷ _ ۱۳۸۵
- ۱۶- صادقیان ، عفت ، تاثیر اینترنت بر کودکان و نوجوانان ، مجله الکترونیکی نما ، شماره ۴ - تهران ۱۳۹۱
- ۱۷- عبدی ، محمدرضا ، خیانت اینترنتی ، مجله شریک زندگی ، عبوم پزشکی زاهدان شماره ۵۴ ، ۱۳۹۰
- ۱۸- هربرت مارشال ، مک لوهان ، تحول تاریخ بر مبنای ارتباطات ، کانادا ۱۹۶۰

www.teribon.ir-۱۹

www.vista.ir/article-۲۰

www.tebyan.net-۲۱

www.pajohe.ir-۲۲

www.nasapajhoh.ir-۲۳